

**Uchwała Nr XXVI/168/13
Rady Powiatu Bieszczadzkiego
z dnia 31 stycznia 2013 r.**

w sprawie przyjęcia „Strategii rozwiązywania problemów społecznych w powiecie bieszczadzkim na lata 2013-2019”

Na podstawie art. 4 ust. 1 pkt. 3 i art. 12 pkt. 11 ustawy z 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001r. Nr 142, poz. 1592 z późn. zm.) oraz art. 19 pkt 1 ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 175 poz. 1362 z późn. zm.)

uchwała się, co następuje:

§1

Przyjmuje się do realizacji „Strategię rozwiązywania problemów społecznych w powiecie bieszczadzkim na lata 2013-2019”, stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§2

Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu.

§3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

**WICEPRZEWODNICZĄCY
RADY**

Wiesław Stebnicki

Załącznik
do uchwały nr XXVI/168/13
Rady Powiatu Bieszczadzkiego
z dnia 31 stycznia 2013 r.

„Strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie bieszczadzkim na lata 2013-2019”

opracowanie:
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Spójność Strategii z dokumentami nadrzędnymi	4
2.1. Ramy prawne funkcjonowania pomocy społecznej w powiecie bieszczadzkim	4
2.2. Krajowe i regionalne dokumenty planistyczne	9
3. Ogólna charakterystyka powiatu bieszczadzkiego	
3.1. Podstawowe dane terytorialno-ludnościowe	13
3.2. Ochrona zdrowia	14
3.3. Edukacja	16
4. Infrastruktura socjalna i pomoc społeczna w powiecie bieszczadzkim	19
4.1. Jednostki i placówki pomocy społecznej	19
4.2. Diagnoza problemów społecznych w powiecie bieszczadzkim	26
4.2.1. Ubóstwo	29
4.2.2. Bezrobocie	30
4.2.3. Niepełnosprawność	39
4.2.4. Przemoc w rodzinie i alkoholizm	55
4.3. Piecza zastępcza	58
5. Analiza SWOT	63
6. Cele operacyjne i strategiczne	67
7. Zakończenie	84

Wstęp

Zgodnie z art. 19 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175 poz. 1362 z późn. zm.) zadaniem własnym powiatu jest opracowanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka.

Realizacja zadań postawionych przed pomocą społeczną wymaga systematycznego i profesjonalnego diagnozowania problemów społecznych, zarówno na poziomie społeczności lokalnej, jak i na poziomie rodziny i jednostki. Rozwiązywanie problemów społecznych jest procesem długofalowym, dlatego istotne jest tu podejście strategiczne do zagadnień z zakresu pomocy społecznej.

Diagnoza problemów społecznych występujących na terenie powiatu bieszczadzkiego sporządzona została w oparciu o dane będące w dyspozycji Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Ustrzykach Dolnych, ośrodków pomocy społecznej działających na terenie powiatu bieszczadzkiego, danych uzyskanych z Powiatowego Urzędu Pracy oraz innych instytucji i organizacji współpracujących z PCPR.

W oparciu o diagnozę opracowano strategię rozwiązywania problemów społecznych w powiecie bieszczadzkim na lata 2013-2019, której celem jest rozwinięcie zadań oraz założeń realizowanych w sferze pomocy społecznej w gminach i powiecie. Zasadniczym celem Strategii jest stworzenie rozwiązań umożliwiających działania zapobiegające zwiększaniu się liczby osób i rodzin znajdujących się w trudnych sytuacjach życiowych oraz zwiększenia możliwości aktywizowania społecznego i zawodowego mieszkańców powiatu zagrożonych zjawiskiem wykluczenia społecznego.

Strategia stanowi również punkt wyjścia do opracowania szczegółowych programów dotyczących osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a jednocześnie jest podstawą do ubiegania się przez instytucje samorządu terytorialnego o środki zewnętrzne (pochodzące z budżetu państwa, funduszy unijnych i innych źródeł).

2. Spójność Strategii z dokumentami nadrzędnymi.

2.1 Ramy prawne funkcjonowania pomocy społecznej w powiecie bieszczadzkim.

Zgodnie z ustawą o samorządzie powiatowym, powiat realizuje określone zadania publiczne. Szczegółowe zadania dotyczące pomocy społecznej określa ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 Nr 175 poz .1362 z późn. zm.). Pomoc społeczną w skali powiatu zgodnie z ustawą o pomocy społecznej sprawują ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie.

Ustawa przypisuje tym instytucjom określone kompetencje realizowane w postaci zadań własnych samorządu gminnego i powiatowego oraz zadań zleconych samorządom przez administrację rządową.

Do podstawowych zadań powiatu z zakresu pomocy społecznej należy:

1) opracowanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka - po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami;

2) prowadzenie specjalistycznego poradnictwa;

3) przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki osobom opuszczającym domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze;

4) pomoc w integracji ze środowiskiem osób mających trudności w przystosowaniu się do życia, młodzieży opuszczającej domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze, mających braki w przystosowaniu się;

5) pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, mających trudności w integracji ze środowiskiem;

6) prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób;

7) prowadzenie mieszkań chronionych dla osób z terenu więcej niż jednej gminy oraz powiatowych ośrodków wsparcia, w tym domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, z wyłączeniem środowiskowych domów samopomocy i innych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi;

8) prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej;

- 9) udzielanie informacji o prawach i uprawnieniach;
- 10) szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej z terenu powiatu;
- 11) doradztwo metodyczne dla kierowników i pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z terenu powiatu;
- 12) podejmowanie innych działań wynikających z rozeznaczonych potrzeb, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych;

Do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należy:

- 1) pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą w zakresie indywidualnego programu integracji oraz opłacanie za te osoby składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia;
- 2) prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
- 3) realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia .
- 4) udzielanie pomocy cudzoziemcom w zakresie interwencji kryzysowej.

Zadania powiatu w zakresie pomocy osobom niepełnosprawnym

Zadania obejmujące zakres pomocy osobom niepełnosprawnym zostały określone w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tj. Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721 z późn. zm.)

Do zadań powiatu należy:

1. opracowywanie i realizacja (zgodnych z powiatową strategią dotyczącą rozwiązywania problemów społecznych) powiatowych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie:
  - rehabilitacji społecznej,
  - rehabilitacji zawodowej i zatrudniania,
  - przestrzegania praw osób niepełnosprawnych;
2. współpraca z instytucjami administracji rządowej i samorządowej w opracowywaniu i realizacji programów,
3. podejmowanie działań zmierzających do ograniczenia skutków niepełnosprawności;
4. współpraca z organizacjami pozarządowymi i fundacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej tych osób;
5. finansowanie z Funduszu PFRON wydatków na instrumenty lub usługi rynku pracy określone w ustawie o promocji, w odniesieniu do osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu;

6. dofinansowywanie:

- uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych,
- sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych,
- zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przekazywane osobom niepełnosprawnym,
- likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych, w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych,
- rehabilitacji dzieci i młodzieży,
- usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika,

7. dofinansowywanie kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej,

8. pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe dla osób niepełnosprawnych, ich przeszkolenie oraz przekwalifikowanie,

9. przyznanie środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej, albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej,

10. zwrot kosztów przystosowania stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych, stosownie do potrzeb wynikających z ich niepełnosprawności lub wyposażenie stanowiska pracy osoby niepełnosprawnej,

11. kierowanie osób niepełnosprawnych, które wymagają specjalistycznego programu szkolenia oraz rehabilitacji leczniczej i społecznej, do specjalistycznego ośrodka szkoleniowo-rehabilitacyjnego lub innej placówki szkoleniowej,

12. doradztwo organizacyjno-prawne i ekonomiczne w zakresie działalności gospodarczej lub rolniczej podejmowanej przez osoby niepełnosprawne,

13. współpraca z właściwym terenowo inspektorem pracy w zakresie oceny i kontroli miejsc pracy osób niepełnosprawnych.

Zadania powiatu z zakresu rehabilitacji zawodowej są realizowane przez Powiatowy Urząd Pracy. Natomiast zadania powiatu dotyczące rehabilitacji społecznej są realizowane przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie. Obydwa podmioty są jednostkami organizacyjnymi powiatu, realizującymi jego ustawowe obowiązki odpowiednio w obszarach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych oraz przeciwdziałaniu bezrobociu i aktywizacji lokalnego rynku pracy.

Zadania powiatu w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie

Zadania powiatu obejmujące zakres pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie określone zostały między innymi w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

(Dz. U. Nr 180 poz. 1493 z późn. zm.) oraz w ustawie z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 125 poz. 842).

Do zadań powiatu należy:

1. opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie,
2. opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie,
3. zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia,
4. zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej,

Do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należy:

1. tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
2. opracowanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Rozwiązywanie problemów społecznych reguluje również ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 8 czerwca 2012 r. Do zadań powiatu należy:

1. opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej, zawierających między innymi coroczny limit rodzin zastępczych zawodowych;
2. zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz w placówkach opiekuńczo-wychowawczych;
3. organizowanie wsparcia osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze i regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, przez wspieranie procesu usamodzielnienia;
4. tworzenie warunków do powstawania i działania rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i rodzin pomocowych;
5. prowadzenie placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz placówek wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym;
6. organizowanie szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka i dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego oraz kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego;
7. organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej, w szczególności przez tworzenie warunków do powstawania:

- a) grup wsparcia,
- b) specjalistycznego poradnictwa;

8. powoływanie centrów administracyjnych do obsługi placówek opiekuńczo-wychowawczych;
9. wyznaczanie organizatora rodzinnej pieczy zastępczej;
10. zapewnienie przeprowadzenia przyjętemu do pieczy zastępczej dziecku niezbędnych badań lekarskich;
11. prowadzenie rejestru danych, o osobach zakwalifikowanych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub do prowadzenia rodzinnego domu dziecka,
12. kompletowanie we współpracy z właściwym ośrodkiem pomocy społecznej dokumentacji związanej z przygotowaniem dziecka do umieszczenia w rodzinie zastępczej albo rodzinnym domu dziecka;

13. finansowanie:

a) świadczeń pieniężnych dotyczących dzieci z terenu powiatu, umieszczonych w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka, placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych, interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych lub rodzinach pomocowych, na jego terenie lub na terenie innego powiatu,

b) pomocy przyznawanej osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne,

c) szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego oraz szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego;

14. sporządzanie sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie, w wersji elektronicznej,

15. przekazywanie do biura informacji gospodarczej informacji, o której mowa w art. 193 ust. 8 ustawy.

Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należy:

- 1) realizacja zadań wynikających z rządowych programów wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- 2) finansowanie pobytu w pieczy zastępczej osób, o których mowa w art. 5 ust. 3.

Strategia jest zgodna z obowiązującym stanem prawnym w tym zakresie. Wśród głównych aktów prawnych stanowiących podstawę do jej opracowania należy wymienić:

- ustawę z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej – Dz. U. z 2009 Nr 175 poz. 1362 t.j. z późn. zm.
- ustawę z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy Dz. U. z 2008 r. Nr 69 poz. 415 t.j. z późn.zm.
- ustawę z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnienia osób niepełnosprawnych – Dz. U. z 2011 r. Nr 127 poz. 721 t.j. z późn. zm.
- Ustawę z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej - Dz. U. z dnia Nr 149 poz. 887 z późn. zm.
- ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 r., nr 180, poz. 1493 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2010r., nr 125, poz. 842),
- ustawę z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U z 2012 r. poz. 1356 t.j.
- ustawę z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych – Dz. U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992 t. j . z późn. zm.

2.2.Krajowe i regionalne dokumenty planistyczne.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Bieszczadzkim wpisuje się w cele strategiczne zawarte w dokumentach wyższego szczebla. Ponadto jest uzupełnieniem i rozszerzeniem zapisów Strategii Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Powiatu Bieszczadzkiego do 2013 roku w obszarze polityki społecznej.

Dokumentami o istotnym znaczeniu dla rozwiązania problemów społecznych są:

- Krajowa Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013,
- Europejski Fundusz Społeczny,
- Wojewódzki Program na rzecz Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i Przeciwdziałania Ich Wykluczeniu Społecznemu na lata 2008-2020,
- Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020,
- Strategia Rozwoju Społeczno- Gospodarczego Powiatu Bieszczadzkiego do 2013 roku
- Gminne Strategie Rozwiązywania Problemów Społecznych.

Krajowa Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013

Krajowa Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013 to dokument, który zawiera priorytety i kierunki jakie powinny determinować planowanie na szczeblu regionalnym i lokalnym.

Priorytety SPS:

- Poprawa warunków dla powstawania i funkcjonowania rodzin.
- Wsparcie rodzin w wychowaniu i edukacji dzieci.
- Wdrożenie aktywnej polityki społecznej.

- Kompleksowa rehabilitacja i aktywizacja osób niepełnosprawnych.
- Budowa systemu wsparcia dla osób w wieku poprodukcyjnym.
- Aktywizacja i mobilizacja partnerów lokalnych.
- Partnerstwo publiczno-społeczne jako podstawa rozwoju usług społecznych.
- Integracja społeczna i zawodowa imigrantów.

Europejski Fundusz Społeczny

Przystępując do Unii Europejskiej, Polska została objęta w całości Celem 1 wspólnotowej polityki regionalnej - Wspieranie rozwoju i strukturalnego dostosowania regionów słabo rozwiniętych. Cel ten realizowany jest z pomocą funduszy strukturalnych oraz z Funduszu Spójności (FS).

Instrumentami wspólnotowej polityki regionalnej są:

- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (ERDF),
- Europejski Fundusz Społeczny (ESF),
- Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej – Sekcja Orientacji (EAGGF),

Obok działań o charakterze prawnym, fiskalnym i instytucjonalnym cele Narodowej Strategii Spójności są realizowane za pomocą Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO).

CELE I GŁÓWNE OBSZARY WSPARCIA PROGRAMU OPERACYJNEGO - KAPITAŁ LUDZKI

Dążąc do efektywnego rozwoju zasobów ludzkich, Program koncentruje wsparcie na następujących obszarach: zatrudnienie, edukacja, integracja społeczna, rozwój potencjału adaptacyjnego pracowników i przedsiębiorstw, a także zagadnienia związane z budową sprawnej i skutecznej administracji publicznej wszystkich szczebli i wdrażaniem zasady dobrego rządzenia.

Celem głównym Programu jest: wzrost zatrudnienia i spójności społecznej a do osiągnięcia tego celu przyczynia się realizacja sześciu celów strategicznych, do których należą:

- Podniesienie poziomu aktywności zawodowej oraz zdolności do zatrudnienia osób bezrobotnych i biernych zawodowo
- Zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego
- Poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw do zmian zachodzących w gospodarce
- Upowszechnienie edukacji społeczeństwa na każdym etapie kształcenia przy równoczesnym zwiększeniu jakości usług edukacyjnych i ich silniejszym powiązaniu z potrzebami gospodarki opartej na wiedzy
- Zwiększenie potencjału administracji publicznej w zakresie opracowywania polityk i świadczenia usług wysokiej jakości oraz wzmocnienie mechanizmów partnerstwa
- Wzrost spójności terytorialnej.

Program składa się z 10 Priorytetów, realizowanych zarówno na poziomie centralnym jak i regionalnym.

Priorytet VII – Promocja integracji społecznej

W ramach Priorytetu VII podejmowane są przede wszystkim działania zmierzające do ułatwienia dostępu do rynku pracy osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym oraz rozwijania instytucji ekonomii społecznej, jako skutecznej formy integracji społeczno-zawodowej. Ważnym elementem wsparcia jest eliminowanie różnego rodzaju barier, na które napotykają osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. Problem ten dotyczy przede wszystkim osób niepełnosprawnych, długotrwale bezrobotnych, imigrantów, osób opuszczających placówki opieki zastępczej czy zakłady karne, postrzeganych w sposób stereotypowy przez pracodawców i otoczenie społeczne jako pracownicy mniej dyspozycyjni oraz mobilni zawodowo. Wobec tych osób zostaną zastosowane instrumenty aktywnej integracji, mające na celu przywrócenie osób wykluczonych na rynek pracy oraz ich integrację ze społeczeństwem, poprzez przywrócenie zdolności do możliwości zatrudnienia i uzyskanie wsparcia dochodowego.

WOJEWÓDZKI PROGRAM NA RZECZ WYRÓWNYWANIA SZANS OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH I PRZECIWDZIAŁANIA ICH WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU NA LATA 2008-2020 przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Podkarpackiego

Celami strategicznymi Programu są:

- Zintegrowanie działań podmiotów wspierających osoby niepełnosprawne.
- Wzrost efektywności wsparcia osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji leczniczej.
- Stwarzanie warunków do podnoszenia poziomu wykształcenia, kwalifikacji zawodowych osób niepełnosprawnych oraz pobudzania aktywności zawodowej.
- Tworzenie warunków do wzrostu integracji społecznej osób niepełnosprawnych.
- Prowadzenie stałego monitoringu potrzeb osób niepełnosprawnych.

Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020

Zabezpieczenie społeczne to jeden z kierunków polityki Województwa Podkarpackiego. Podaje ona następujące priorytety w ramach tego kierunku działań:

- Wspieranie działań na rzecz osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym
- Tworzenie warunków dla rozwoju rodziny i opieki nad dziećmi.
- Rozbudowa i modernizacja infrastruktury pomocy oraz rozwój zawodowy kadr pomocy społecznej.
- Propagowanie i rozwijanie obywatelskiego uczestnictwa w zaspokajaniu ludzkich potrzeb.

Strategia Rozwoju Społeczno- Gospodarczego Powiatu Bieszczadzkiego do 2013 roku

Strategia Rozwoju Społeczno- Gospodarczego Powiatu Bieszczadzkiego do 2013 roku (przyjęta w dniu 30 czerwca 2004 r. Uchwałą Nr XIX/124/04 Rady Powiatu w Ustrzykach Dolnych) w obszarze „Społeczność zintegrowana i otwarta na międzynarodową współpracę” zakłada następujący cele i kierunki działań związane z polityką społeczną:

I. Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego

1. Likwidacja barier architektonicznych.
- 2 Tworzenie świetlic środowiskowych w celu przeciwdziałania patologiom.
- 3 Pomoc w powrocie na rynek pracy osobom długotrwale bezrobotnym.
- 4 Edukacja i opieka dla osób upośledzonych umysłowo.
- 5 Pomoc dla ofiar przemocy w rodzinie.
- 6 Prowadzenie aktywnej polityki w celu przeciwdziałania wykluczeniu.

Gminne strategie rozwiązywania problemów społecznych

Zadania z zakresu pomocy społecznej realizowane przez gminy zapisane są w gminnych strategiach rozwiązywania problemów społecznych.

Gminne dokumenty to:

- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Lutowiska na lata 2009-2015,
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Czarna na lata 2009-2015,
- Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2005-2015, miasta i gminy Ustrzyki Dolne

„Strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie bieszczadzkim na lata 2013-2019” wpisuje się w założenia Gminnych Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.

3. Ogólna charakterystyka Powiatu Bieszczadzkiego.

3.1. Podstawowe dane terytorialno-ludnościowe.

Powiat bieszczadzki to najdalej wysunięty na południowy wschód zakątek Polski. Rozciąga się na powierzchni 1137,97 km², zamieszkuje tu przez 22776 osób, z tego ok. 10 tys. w Ustrzykach Dolnych, jedynym mieście powiatu, będącym siedzibą władz powiatu i gminy.

Pod względem wielkości zajmuje piąte miejsce w województwie. Charakterystyczne krajobrazy z bieszczadzkiemi połoninami czynią z niego jeden z najoryginalniejszych górskich zakątków naszego kraju. Tutaj znajdują się najwyższe górskie szczyty m.in.: Tarnica (1346 m), Halicz (1333 m), Bukowe Berdo (1311 m), Połonina Caryńska (1297 m), Wielka Rawka (1304 m). W granicach powiatu bieszczadzkiego znajduje się także Bieszczadzki Park Narodowy, chroniący najcenniejsze fragmenty przyrody jak i również parki krajobrazowe (Doliny Sanu, Gór Słonnych i Pogórza Przemyskiego) oraz liczne rezerваты przyrody. Główną rzeką tego regionu jest San (długość 445 km) mający swoje źródła w rejonie przełęczy Użockiej-przy granicy z Ukrainą. Przez miasto Ustrzyki Dolne przepływa rzeka Strwiąż, stanowiąca dopływ Dniestru i należąca do zlewiska Morza Czarnego. Zaletą regionu jest dostęp do Zalewu Solińskiego w okolicach Chrewtu i Teleśnicy. Turystyka w powiecie bieszczadzkim stwarza możliwości dla dalszego i dynamicznego rozwoju powiatu. Bieszczady to najmniej zagospodarowane polskie góry, urokliwe drewniane cerkwie, kapliczki i zawiła historia wielokulturowego pogranicza Bojków, Łemków, Polaków i Żydów. Region posiada gęstą sieć dobrze oznakowanych szlaków do uprawiania turystyki pieszej, rowerowej oraz konnej. Dysponuje także dobrą infrastrukturą do uprawiania sportów zimowych. Inwestycje są dla samorządu powiatu bieszczadzkiego priorytetem, co wykazuje znaczący wzrost wydatków, stąd też corocznie powiat bieszczadzki otrzymuje statuetki „Kazimierza”, które wyróżniają najlepszych w inwestowaniu polskich powiatów.

Powiat Bieszczadzki składa się z trzech gmin tj. Gmina Ustrzyki Dolne (liczba ludności 18004 w tym ludność miejska – 9641, ludność wiejska 8363), Gmina Czarna (liczba ludności 2456) oraz Gmina Lutowiska (liczba ludności 2316). Gęstość zaludnienia wynosi tu 20 osób na km², co jest najniższym wskaźnikiem w województwie.

Tabela nr 1: Liczba zgonów i urodzeń w gminach powiatu bieszczadzkiego w latach od 2010 do 30.06.2012r. z podziałem na płeć.

L P.	Gmina	Liczba zgonów						Liczba urodzeń					
		2010		2011		do 30.06.2012		2010		2011		do 30.06.2012	
		K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
1	Czarna gmina wiejska	14	18	9	13	3	3	12	14	12	9	8	9
2	Lutowiska gmina wiejska	5	8	4	7	2	6	10	16	8	9	4	4
3	Ustrzyki Dolne miasto i obszar wiejski	77	78	66	77	38	46	86	103	77	91	35	36

RAZEM	96	104	79	97	43	55	108	133	97	109	47	49
--------------	-----------	------------	-----------	-----------	-----------	-----------	------------	------------	-----------	------------	-----------	-----------

(opracowanie na podstawie danych z Urzędów Gmin i Urzędu Miasta i Gminy)

Tabela nr 2: Ludność powiatu bieszczadzkiego z podziałem na grupy wiekowe w latach od 2010 do 30.06.2012r. z podziałem na płeć.

L p.	Gmina	2010				2011				do 30.06.2012			
		<18		dorośli		<18		dorośli		<18		dorośli	
		K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
1.	Czarna gmina wiejska	255	272	249	268	961	960	953	953	247	267	978	964
2.	Lutowiska gmina wiejska	0*	0*	0*	0*	0*	0*	0*	0*	215	206	923	972
3.	Ustrzyki Dolne obszar miejski	890	917	4178	3790	861	881	4157	3785	844	854	4156	3787
4.	Ustrzyki Dolne obszar wiejski	878	946	3262	3269	847	927	3287	3291	837	934	3298	3294
	RAZEM	2025	2135	7689	7327	2669	2768	8397	8029	2143	2261	9355	9017

(opracowanie na podstawie danych z Urzędów Gmin i Urzędu Miasta i Gminy)

*Brak danych

3.2. Ochrona zdrowia.

Obecnie w związku z możliwościami jakie zaistniały po wprowadzeniu reformy służby zdrowia i reformy administracyjnej, nastąpiły zmiany, polegające na wydzieleniu się ze struktur ZOZ-ów poszczególnych ośrodków zdrowia i przekształceniu się ich w samodzielne publiczne lub niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej, stąd też część ośrodków zdrowia mieszczących się na terenie poszczególnych gmin prowadzi indywidualną praktykę lekarską.

Na podstawie uzyskanych informacji w powiecie bieszczadzkim na dzień 30.06.2012 roku funkcjonują następujące placówki opieki zdrowotnej.

Na terenie gminy Czarna znajduje się Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Pomagam” z siedzibą Czarnej Górnej, w którym przyjmuje 1 lekarz rodzinny i 2 pielęgniarki środowiskowo - rodzinne. W miejscowości tej znajduje się także punkt apteczny. W gminie Lutowiska funkcjonuje Niepubliczny Zakład Opieki zdrowotnej „Bieszczady” gdzie pomoc lekarską zapewnia 1 lekarz podstawowej opieki zdrowotnej oraz 2 pielęgniarki środowiskowo – rodzinne i 1 położna - środowiskowa, w centrum Lutowisk znajduje się także punkt apteczny. W miejscowości Ropienka znajduje się gabinet lekarski, gdzie przyjmuje 1 lekarz podstawowej opieki zdrowotnej oraz 2 pielęgniarki w tym 1 środowiskowo-rodzinna. Na terenie gminy i miasta Ustrzyki Dolne przyjmuje ogółem 6 lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej jako lekarze pierwszego kontaktu, będących na kontraktach z NFZ oraz 8 pielęgniarek w tym 5 środowiskowo – rodzinnych jak i również 1 położna – środowiskowa. Inni lekarze specjaliści będący na kontraktach z NFZ i przyjmujący na terenie

miasta Ustrzyki Dolne to: stomatolog, chirurg, dermatolog. Obecnie w powiecie bieszczadzkim można też skorzystać z szerokiej oferty prywatnej opieki medycznej którą świadczą m.in. gabinety tj.:

- ginekologiczny,
- stomatologiczny,
- chirurgiczny,
- urologiczny,
- psychologiczny,
- pediatryczny,
- medycyny pracy,
- poradnia alergologiczna,

Podstawowa opieka zdrowotna oraz specjalistyczna opieka medyczna wyodrębnia się z placówki publicznej jaką jest Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Ustrzykach Dolnych i w formie różnorodnych podmiotów niepublicznych świadczy usługi w obszarze powiatu. Na dzień 30.06.2012 r. obejmował opieką medyczną, stacjonarną i specjalistyczną ogółem 23088 mieszkańców powiatu w tym:

- Miasto Ustrzyki Dolne 9858 osób
- Gmina Ustrzyki Dolne 8480 osób
- Gmina Lutowiska 2312 osób
- Gmina Czarna 2438 osób

W Szpitalu Powiatowym w Ustrzykach Dolnych wg stanu na dzień 30.06.2012 r. funkcjonuje 5 oddziałów, w tym do dyspozycji pacjentów szpital posiada 124 miejsca. Szczegółowe dane przedstawia poniższa tabela:

Tabela nr 3: Ilość pacjentów na poszczególnych oddziałach SP ZOZ w Ustrzykach Dolnych.

NAZWA ODZIAŁU	LICZBA MIEJSC	ILOŚĆ OSÓB LECZONYCH		
		2010	2011	Do 30.06.2012
Oddział chorób wewnętrznych	30	1352	1531	759
Oddział chirurgii ogólnej	20	1478	1377	696
Oddział rehabilitacyjny	30	472	418	222
Oddział dziecięcy	15	465	504	260
Oddział ginekologiczno-położniczo-noworodkowy	29	1331	1324	663
RAZEM	124	5098	5154	2600

(opracowanie na podstawie danych z SP ZOZ)

W ramach pracy pogotowia ratunkowego odnotowano wyjazdy w ostatnich 3 latach, dane przedstawia poniższa tabela:

Tabela nr 4: Wyjazdy pogotowia ratunkowego.

WYJAZDY	2010	2011	DO 30.06.2012
ogółem	2479	2265	917
do zachorowań	1908	1701	833

do wypadków	393	401	243
transporty	178	139	40

(opracowanie na podstawie danych z SP ZOZ)

Tabela nr 5 Stan zatrudnienia w SP ZOZ w Ustrzykach Dolnych w latach od 2010 do 30.06.2012 r.

LP.	PERSONEL	STAN ZATRUDNIENIA NA DZIEŃ		
		31.12.2010	31.12.2011	30.06.2012
1	Lekarze medycyny	10	10	10
2	Inny wyższy	9	10	10
3	Pielęgniarki	83	84	84
4	Położne	23	22	23
5	Średni medyczny	48	35	35
6	Personel niższy	33	33	34
7	Personel gospodarczy	15	15	15
8	Farmaceuci	1	1	1
9	Administracja	21	21	21
RAZEM		243	231	233

(opracowanie na podstawie danych z SP ZOZ)

W zakresie działania poradni specjalistycznych SP ZOZ w Ustrzykach Dolnych odnotowano następującą liczbę udzielonych porad. Dane przedstawia poniższa tabela:

Tabela nr 6: Ilość porad udzielona w poszczególnych poradniach SP ZOZ.

PORADNIA	2010	2011	DO 30.06.2012
neurologiczna	4189	4792	2813
chirurgiczna	4539	4288	2545
urazowo –ortopedyczna	2933	3778	2097
pulmonologiczna	1408	1187	536
otolaryngologiczna	2191	2141	1109
kardiologiczna	906	706	328
ginekologiczna	3974	3082	1695
urologiczna	1267	1413	874
Razem	21407	21387	11997

(opracowanie na podstawie danych z SP ZOZ)

3.3. Edukacja.

Na terenie powiatu bieszczadzkiego działają następujące placówki oświatowe:

I. Szkoły i placówki prowadzone przez Powiat Bieszczadzki:

1. Bieszczadzki Zespół Szkół Zawodowych w Ustrzykach Dolnych, w skład którego wchodzi:

- 1) Technikum (młodzieżowe),
- 2) II Liceum Profilowane,

- 3) Zasadnicza Szkoła Zawodowa,
- 4) Szkoła Policealna dla Dorosłych,
- 5) Technikum Uzupełniające po ZSZ,

2. Bieszczadzki Zespół Placówek Szkolno-Wychowawczych, w skład którego wchodzi:

1) Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Ustrzykach Dolnych ze szkołami:

- Szkoła Podstawowa Specjalna,
- Gimnazjum Specjalne,
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa Specjalna,
- Szkoła Specjalna Przystosowująca do Pracy,

2) Bieszczadzka Bursa Szkolna w Ustrzykach Dolnych.,

3) Szkolne Schronisko Młodzieżowe w Ustrzykach Dolnych,

3. Zespół Szkół Licealnych w Ustrzykach Dolnych, w skład którego wchodzi:

- 1) Liceum Ogólnokształcące,
- 2) Liceum Ogólnokształcące Zaoczne,

Szkoły niepubliczne o uprawnieniach szkoły publicznej:

1. Ośrodek Kształcenia Zawodowego w Ustrzykach Dolnych Zakładu Zawodowego w Rzeszowie, w skład którego wchodzi:

1) Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych w Ustrzykach Dolnych Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Rzeszowie.

2) Uzupełniające Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych w Ustrzykach Dolnych Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Rzeszowie.

3) Policealne Studium w Ustrzykach Dolnych Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Rzeszowie

Tabela nr 7: Liczba uczniów w szkołach i placówkach prowadzonych przez Powiat Bieszczadzki .

Liczba uczniów	ROK 2010	ROK 2011	ROK 2012
	1070	1009	935

opracowanie na podstawie danych ze Starostwa Powiatowego

Tabela nr 8: Stan zatrudnienia nauczycieli, etaty przeliczeniowe w szkołach i placówkach prowadzonych przez Powiat Bieszczadzki .

Stan zatrudnienia	ROK 2010	ROK 2011	ROK 2012
	114,63	110,34	102,90

opracowanie na podstawie danych z Starostwa Powiatowego

Tabela nr 9: Subwencja oświatowa w szkołach i placówkach prowadzonych przez Powiat Bieszczadzki .

Subwencja oświatowa na 2012 r.	7.785.792,00
Subwencja oświatowa na 2011r.	7.937.992,00
Subwencja oświatowa na 2010 r.	7.538.402,00

opracowanie na podstawie danych z Starostwa Powiatowego

II. Szkoły i placówki prowadzone przez Gminę Czarna:

1. Szkoła Podstawowa im. I. Łukasiewicza w Czarnej,
2. Gimnazjum im. S. Myczkowskiego w Czarnej,
3. Zespół Szkół Salezjańskich w Polanie,

Tabela nr 10: Liczba uczniów, stan zatrudnienia i nakłady na oświatę w szkołach prowadzonych przez Gminę Czarna.

Rok	Liczba uczniów	Stan zatrudnienia nauczycieli (w etatach)	Nakłady na oświatę (do 30.06.2012 r.)
2010	192	29,10	2 056 797,58
2011	188	29,53	2 091 065,30
2012	187	29,20	1 165 224,73

opracowanie na podstawie danych z Urzędu Gminy

III. Szkoły i placówki prowadzone przez Gminę Lutowiska:

1. Zespół Szkół w Lutowiskach:
  - filia w Zatwarnicy kl. 0-III (do końca roku szkolnego 2011/12- likwidacja),
  - filia w Stuposianach kl. 0-III (do końca roku szkolnego 2011/12 likwidacja),
  - Szkoła Podstawowa w Lutowiskach,
  - Gimnazjum w Lutowiskach,

Tabela nr 11: Liczba uczniów, stan zatrudnienia i nakłady na oświatę w szkołach prowadzonych przez Gminę Lutowiskach.

Rok	Liczba uczniów	Stan zatrudnienia nauczycieli (w etatach)	Nakłady na oświatę
2010	251	42	2 907 602,00
2011	250	40	2 997 275,00
2012	255	37	1 649 082,00

opracowanie na podstawie danych z Urzędu Gminy

IV. Szkoły i placówki prowadzone przez Miasto i Gminę Ustrzyki Dolne:

Tabela nr 12: Liczba jednostek oświatowych, liczba uczniów, stan zatrudnienia oraz nakłady na oświatę w szkołach na terenie Miasta i Gminy Ustrzyki Dolne.

Rok	Liczba jednostek oświatowych	Zatrudnienie w etatach wg stanu na wrzesień 2012	Liczba dzieci wg stany na wrzesień 2012	Wydatki (do 30.06.2012 r.)
2009	13	220,43	2145	20 275 675,83
2010	13	220,79	2129	20 624 116,61
2011	13	210,93	2147	18 999 912,78
2012	13	196,61	2091	10 097 668,06

opracowanie na podstawie danych z Urzędu Miasta i Gminy

4. Infrastruktura socjalna i pomoc społeczna w powiecie bieszczadzkim.

Pomoc społeczna umożliwia przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych tym, którzy nie są w stanie sami ich pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczna wspiera ich w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Zadaniem pomocy społecznej jest także zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym przez podejmowanie działań zmierzających do usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

Codziennemu życiu ludzi mieszkających w powiecie bieszczadzkim towarzyszą liczne problemy, które swoim zasięgiem obejmują coraz większą grupę ludzi i coraz młodsze pokolenia oraz spośród których bezrobocie jest uważane za największy problem społeczny i skupiający wokół siebie inne problemy. Zmuszają one część społeczności do szukania różnych form pomocy, w tym i korzystania z pomocy społecznej.

Do zadań samorządu terytorialnego należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, a w szczególności zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, m.in.: z zakresu zdrowia, oświaty, kultury, pomocy społecznej, utrzymania dróg publicznych, ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego. Powiat i gmina wykonują zadania pomocy społecznej zgodnie z ustawą o pomocy społecznej.

4.1. Jednostki i placówki pomocy społecznej.

Tabela nr 13: Wykaz instytucji działających w obszarze pomocy społecznej w powiecie bieszczadzkim.

Lp	Nazwa instytucji	Adres
1	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Ustrzykach Dolnych	ul. Bełska 22 38-700 Ustrzyki Dolne
2	Miejsko - Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Ustrzykach Dolnych	ul. Wyzwolenia 7 38-700 Ustrzyki Dolne
3	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Czarnej	Czarna Górna 74 38-710 Czarna
4	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lutowiskach	Lutowiska 14 38-713 Lutowiska

5	Dom Pomocy Społecznej w Moczarach	Moczary 41 38-700 Ustrzyki Dolne
6	Warsztaty Terapii Zajęciowej W Ustrzykach Dolnych	ul. Gombrowicza 37 38-700 Ustrzyki Dolne
7	Środowiskowy Dom Samopomocy w Ustrzykach Dolnych	ul. Wyzwolenia 7 38-700 Ustrzyki Dolne

opracowanie na podstawie danych PCPR

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Ustrzykach Dolnych

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR) jest jednostką organizacyjną Powiatu, powołaną do wykonywania zadań własnych powiatu z zakresu pomocy społecznej, a także realizowania przy pomocy środków PFRON zadań na rzecz osób niepełnosprawnych. Istotą działania PCPR jest udzielanie osobom i rodzinom takiego wsparcia, które umożliwi im w miarę samodzielną egzystencję, aktywność społeczną, skuteczną realizację ról społecznych, dając szansę na rozwój, integrację i funkcjonowanie w społeczeństwie a także coraz lepsze radzenie sobie z pojawiającymi się problemami. Szczegółowa analiza zadań Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie została ujęta w podrozdziale 2.1.

PCPR współpracuje z: ośrodkami pomocy społecznej, Policją, KRUS, ZUS, Sądem Rejonowym w Lesku, Powiatowymi Centrami Pomocy Rodzinie z terenu Województwa Podkarpackiego, Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w Ustrzykach Dolnych, szkołami podstawowymi, gimnazjami, szkołami średnimi, Powiatowym Urzędem Pracy w Ustrzykach Dolnych i innymi instytucjami w celu udzielania pomocy swoim klientom.

Przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Ustrzykach Dolnych działa **Ośrodek Interwencji Kryzysowej**. Ośrodek Interwencji Kryzysowej dysponuje hostelami (pięć miejsc noclegowych) znajdującym się w budynku Domu Pomocy Społecznej w Moczarach gdzie mogą w razie potrzeby schronić się ofiary przemocy i ich rodziny kierowane przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Ustrzykach Dolnych. Osoby z terenu Powiatu Bieszczadzkiego znajdujące się w kryzysie mają możliwość uzyskania skorzystania ze specjalistycznych porad pedagoga, psychologa, prawnika, pracownika socjalnego, terapeuty uzależnień. Wszystkie porady specjalistów udzielane są bezpłatnie.

Tabela nr 14. Struktura zatrudnienia w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Ustrzykach Dolnych.

Lp.	Stanowisko	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Ustrzykach Dolnych		
		2010	2011	do 30.06. 2012
1	Kierownik	1	1	1
2	Starszy pracownik socjalny	1	1	1
3	Pracownik socjalny	1	1	1
4	Pozostali pracownicy	2	2	3
RAZEM		5	5	6

opracowanie na podstawie danych PCPR

Ośrodki Pomocy Społecznej.

Na terenie powiatu bieszczadzkiego funkcjonują 3 ośrodki pomocy społecznej: w Czarnej, Lutowiskach i Ustrzykach Dolnych, realizujące zadania własne oraz zadania zlecone. Celem pomocy społecznej jest zaspokajanie niezbędnych potrzeb życiowych osób i rodzin oraz umożliwienie im bytowania w warunkach odpowiadającym godności człowieka, w tym również osobom niepełnosprawnym.

Ośrodki pomocy społecznej mogą udzielić:

- a) pomocy finansowej (zasilek stały, celowy, okresowy, celowy specjalny),
- b) pomocy rzeczowej,
- c) pomocy w formie usługi niematerialnej świadczone osobom starszym, niepełnosprawnym, którym przysługują usługi opiekuńcze w zakresie: pielęgnacji, załatwiania spraw w urzędach, robienia zakupów oraz usługi specjalistyczne w zależności od schorzenia,
- d) pomocy w formie pracy socjalnej skierowanej ku osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie.

Tabela nr 15: Zatrudnienie w jednostkach pomocy społecznej w latach 2010 do 30.06.2012r.

Lp.	Stanowisko	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Czarnej			Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lutowiskach			Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Ustrzykach Dolnych		
		2010	2011	do 30.06. 2012	2010	2011	do 30.06.20 12	2010	2011	do 30.06. 2012
1	Kierownik	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	Zastępca kierownika	0	0	0	0	0	0	1	1	1
3	Specjalista pracy socjalnej	0	0	0	0	0	0	3	3	3
4	Straszy pracownik socjalny	1	1	0	2	2	2	4	4	3
5	Pracownik socjalny	1	1	2	0	2	1	0	3	3
6	Koordynator ds. komputeryzacji	0	1	0	0	0	0	0	0	0
7	Pozostali pracownicy	2	0	0	2	2	2	6	7	4
Ilość osób zatrudnionych		5	4	3	5	7	6	15	19	15

opracowanie na podstawie danych z OPS

Zadaniem pomocy społecznej jest, między innymi, tworzenie warunków organizacyjnych funkcjonowania pomocy społecznej, w tym niezbędnej infrastruktury socjalnej. W systemie pomocy społecznej powinny funkcjonować instytucje i placówki, umożliwiające pełną realizację zadań, wynikających z ustawy o pomocy społecznej. Oferowana pomoc będzie wówczas profesjonalna i kompleksowa.

Dom Pomocy Społecznej w Moczarach.

Dom Pomocy Społecznej w Moczarach (DPS) jest jednostką organizacyjną Powiatu Bieszczadzkiego, funkcjonującą na zasadach jednostki budżetowej i realizującą zadania pomocy

społecznej w zakresie sprawowania całodobowej opieki dla osób przewlekle psychicznie chorych. DPS przeznaczony jest dla 143 osób dorosłych obojga płci, których wiek, stan zdrowia, warunki materialne, mieszkaniowe wymagają udzielania stałej całodobowej pomocy. Dom zaspokaja niezbędne potrzeby opiekuńcze, bytowe, wspomagające, społeczne i religijne swoich mieszkańców na poziomie obowiązującego standardu. Zakres i poziom świadczeń jest dostosowany do indywidualnych potrzeb każdego mieszkańca. DPS umożliwia swoim mieszkańcom korzystanie z przysługujących na podstawie odrębnych przepisów świadczeń zdrowotnych oraz zapewnia wszystkie wymogi wynikające z przepisów bezpieczeństwa przeciwpożarowego i sanitarnego. Ponadto dom umożliwia mieszkańcom korzystanie z przysługujących na podstawie odrębnych przepisów świadczeń zdrowotnych. Dla opieki pielęgniarstwa i rehabilitacji mieszkańców został zarejestrowany Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej utworzony przez działające przy DPS Stowarzyszenie Rozwoju Domu Pomocy Społecznej w Moczarach.

W DPS w Moczarach przeprowadzone są cykliczne zajęcia terapeutyczne takie jak:

1. Arteterapia prowadzona w pracowniach rękodziela artystycznego, malarstwa i pracowni rzeźbiarskiej oraz zajęcia muzyczne z elementami teatru w Sali terapii muzyczno-teatralnej.
2. Terapia kulinarna w pracowni terapii kulinarnej.
3. Terapia ruchowa prowadzona w sali gimnastycznej, na basenie w Ustrzykach Dolnych i na wolnym powietrzu na terenie istniejącego parku/ ogrodu w DPS w Moczarach.
4. Do dyspozycji mieszkańców są również punkty biblioteczne, świetlice i dwie kafejki internetowe.

Przy DPS działa również „Stowarzyszenie Rozwoju Domu Pomocy Społecznej w Moczarach” powstałe w 2006 roku. Wspólnym celem DPS i stowarzyszenia jest wspieranie i stały rozwój domu podejmowany we współpracy z administracją publiczną w celu wdrażania instrumentów polityki społecznej oraz wspomaga działania domu, jako instytucji.

Co roku stowarzyszenie realizuje projekty konkursowe finansowane ze środków zewnętrznych.

Tabela nr 16: Liczba osób przebywających w DPS w Moczarach z podziałem na wiek od 2010 do 30.06.2012.

Lp.	wiek	rok		
		2010	2011	do 30.06.2012
1.	19-40	17	18	15
2.	41-60	37	36	41
3.	61-74	43	39	37
4.	75 i więcej	42	49	45
	RAZEM	139	142	138

opracowanie na podstawie danych z DPS w Moczarach

Warsztaty Terapii Zajęciowej w Ustrzykach Dolnych.

Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ) utworzone zostały z myślą o osobach, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu

niezbędnych potrzeb życiowych. Głównym celem działania WTZ jest zapewnienie osobom niepełnosprawnym opieki w formie rehabilitacji zawodowej, społecznej, oraz działania pomagające rozwijać umiejętności niezbędne do samodzielnego życia. WTZ w Ustrzykach Dolnych działają od grudnia 2005 r. Na początku działania w WTZ uczestniczyło 35 osób, od początku roku 2012 jest już 40 uczestników. Terapia zajęciowa odbywa się w następujących pracowniach: tkacka, krawiecka, plastyczna, kulinarna, gospodarstwa domowego, stolarska, multimedialna oraz nowo utworzona pracownia artystyczno – techniczna.

W warsztatach terapii zajęciowej prowadzona jest rehabilitacja zawodowa i społeczna, w tym działalność rekreacyjna, kulturalna i sportowa. Dla uczestników organizuje się szereg wyjazdów, wycieczek, wyjść na imprezy kulturalne, zabaw itp. Uczestnicy biorą udział w zawodach sportowych o zasięgu lokalnym. Rehabilitacja uczestników warsztatów odbywa się zgodnie z indywidualnym programem przygotowanym dla każdego uczestnika i realizowanym przez Radę Programową, składającą się z pracowników warsztatów. Rehabilitacja społeczna realizowana jest przede wszystkim przez:

- Przygotowania do maksymalnie samodzielnego życia, w którym uczestnik będzie mógł pełnić rolę zgodnie ze swoimi możliwościami, potrzebami, zainteresowaniami i oczekiwaniami otoczenia społecznego,
- Przygotowania do pełnienia możliwie wielu realnych dla siebie ról aktywnego członka rodziny, a więc osoby samodzielnej w samoobsłudze, zaradnej, kompetentnej w podstawowych pracach domowych,
- Przygotowania do niezależnego i aktywnego funkcjonowania w środowisku lokalnym, placówkach użyteczności publicznej, w kontaktach międzyludzkich i udziału w różnych formach życia towarzyskiego,
- Przygotowanie do prostych prac zarobkowych,
- Wyrabianie zaradności osobistej i pobudzanie aktywności społecznej osoby niepełnosprawnej,
- Wyrabianie umiejętności samodzielnego wypełniania ról społecznych,
- Kształtowanie w społeczeństwie właściwych postaw i zachowań sprzyjających integracji z osobami niepełnosprawnymi,
- Aktywne wspomaganie procesu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych
- Stworzenie osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwości rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.

Tabela nr 17: Liczba uczestników WTZ z podziałem na płeć.

2010		2011		do 30.06.2012	
mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety
20	16	19	18	22	18
36		37		40	

opracowanie na podstawie danych z WTZ w Ustrzykach Dolnych

Środowiskowy Dom Samopomocy.

Na terenie powiatu bieszczadzkiego funkcjonuje jeden Środowiskowy Dom Samopomocy (ŚDS), w Ustrzykach Dolnych. ŚDS jest przeznaczony dla osób

z zaburzeniami psychicznymi. Uczestnicy przyjmowani są do ŚDS na podstawie decyzji administracyjnej Kierownika Miejsko Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Ustrzykach Dolnych w porozumieniu z Kierownikiem Środowiskowego Domu Samopomocy. Z placówki korzysta obecnie 43 osób dorosłych, którym orzeczono niepełnosprawność wynikającą ze schorzeń psychicznych. Środowiskowy Dom Samopomocy jest elementem realizowanej w gminie strategii zapewnienia osobom z zaburzeniami psychicznymi oparcia społecznego pozwalającego im na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, usamodzielnienie i integrację społeczną. ŚDS zajmuje się rehabilitacją społeczną osób niepełnosprawnych polegającą na uczeniu i rozwijaniu umiejętności potrzebnych w życiu codziennym.

Celem ogólnym Środowiskowego Domu Samopomocy w Ustrzykach Dolnych jest zwiększenie zaradności i samodzielności życiowej, a także integracji społecznej osób niepełnosprawnych. Stworzenie lokalnego systemu oparcia społecznego, który umożliwi zaspokojenie potrzeb zdrowotnych, edukacyjnych, kulturalnych i społecznych, co w efekcie spowoduje samodzielne (w miarę możliwości) funkcjonowanie w naturalnym środowisku społecznym i rodzinnym. W odpowiedzi na potrzeby tych osób z uwzględnieniem specyfiki ich niepełnosprawności ŚDS daje możliwość rozwoju osobowościowego poprzez uczestnictwo w zajęciach terapeutycznych, różnego rodzaju imprezach, wycieczkach, kontaktach z innymi uczestnikami oraz środowiskiem lokalnym.

Usługi świadczone przez Środowiskowy Dom Samopomocy obejmują w szczególności:

- trening funkcjonowania w życiu codziennym, w tym: trening dbałości o wygląd zewnętrzny, trening nauki higieny, trening kulinarny, trening umiejętności praktycznych, trening gospodarowania własnymi finansami,
- trening umiejętności interpersonalnych i rozwiązywania problemów, w tym: kształtowanie pozytywnych relacji uczestnika z osobami bliskimi, sąsiadami, innymi osobami w czasie zakupów, w środkach komunikacji publicznej, w urzędach, w instytucjach kultury, środkami finansowym,
- trening umiejętności spędzania czasu wolnego, w tym: rozwijanie zainteresowań literaturą, audycjami radiowymi, telewizyjnymi, Internetem, udział w spotkaniach towarzyskich i kulturalnych;
- poradnictwo psychologiczne,
- pomoc w załatwianiu spraw urzędowych,
- pomoc w dostępie do niezbędnych świadczeń zdrowotnych, w tym: uzgadnianie i pilnowanie terminów wizyt u lekarza, pomoc w zakupie leków, pomoc w dotarciu do jednostek służby zdrowia,
- niezbędną opiekę,
- terapię ruchową, w tym: zajęcia sportowe, turystykę i rekreację,
- inne formy postępowania przygotowujące do uczestnictwa w warsztatach terapii zajęciowej lub podjęcia zatrudnienia, w tym w warunkach pracy chronionej na przystosowanym stanowisku pracy.

Tabela nr 18: Liczba uczestników ŚDS z podziałem na płeć.

2010		2011		do 30.06.2012	
kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni

17	27	15	28	15	23
44		43		38	

opracowanie na podstawie danych z ŚDS

Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna.

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Ustrzykach Dolnych funkcjonuje od 1 listopada 1980 r. Organem prowadzącym Poradnię jest Powiat Bieszczadzki, nadzór pedagogiczny nad nią sprawuje Podkarpacki Kurator Oświaty. Poradnia realizuje swoje zadania poprzez prowadzenie działalności diagnostycznej, terapeutycznej, doradczej oraz profilaktycznej w środowisku wychowującym. Obejmuje swym zasięgiem teren powiatu bieszczadzkiego. Do zadań Poradni należy w szczególności:

- wspomaganie wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży, efektywności uczenia się, nabywania i rozwijania umiejętności negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów i problemów oraz innych umiejętności z zakresu komunikacji społecznej,
- profilaktyka uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży, udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom i młodzieży z grup ryzyka,
- terapia zaburzeń rozwojowych i zachowań dysfunkcyjnych,
- pomoc uczniom w dokonaniu wyboru kształcenia, zawodu i planowaniu kariery zawodowej,
- prowadzenie edukacji prozdrowotnej wśród uczniów, rodziców i nauczycieli,
- pomoc rodzicom i nauczycielom w diagnozowaniu i rozwijaniu potencjalnych możliwości oraz mocnych stron uczniów,
- wspomaganie wychowawczej i edukacyjnej funkcji rodziny oraz szkoły,
- upowszechnianie wiedzy psychologicznej, pedagogicznej i logopedycznej.

Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna w Ustrzykach Dolnych współdziała z innymi poradniami, a także przedszkolami, szkołami i placówkami oraz instytucjami, w tym między innymi z placówkami służby zdrowia, pomocy społecznej, policją, sądem oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie rozwiązywania spraw dzieci i młodzieży (edukacji, wychowania, profilaktyki), wspierając podejmowane inicjatywy i przedsięwzięcia a także uczestnicząc – na miarę swoich możliwości – w ich projektowaniu, planowaniu oraz realizacji.

Rejon działania Poradni obejmuje 3 gminy bieszczadzkie (Ustrzyki Dolne, Lutowiska i Czarna) na którym funkcjonuje **25** placówek oświatowo – wychowawczych. Na terenie funkcjonowania poradni wychowaniem i edukacją objętych jest **4623** dzieci i młodzieży.

Tabela nr 19: Liczba osób objętych diagnozą i terapią w PPP.

<i>ROK</i>	<i>WIEK PRZEDSZKOLNY</i>	<i>SZKOŁA PODSTAWOWA I GIMNAZJUM</i>	<i>SZKOŁA ZAWODOWA I ŚREDNIA</i>	<i>DOROŚLI</i>
2010	42	203	48	2
2011	68	331	34	--
2012 (do	26	130	12	3

30.VI.)				
---------	--	--	--	--

opracowanie na podstawie danych z PPP

Dominującą formą pracy PPP jest diagnoza i terapia psychologiczna, pedagogiczna i logopedyczna. Średnio w każdym roku szkolnym diagnozą i terapią objętych jest około 500 dzieci i młodzieży. Ponadto w dużym stopniu przebiega realizacja przez pracowników pedagogicznych pomocy bezpośredniej udzielanej rodzicom, nauczycielom i wychowawcom w formie licznych, indywidualnych konsultacji. W roku szkolnym **2010/2011** przeprowadzono **1275** indywidualnych konsultacji z nauczycielami, rodzicami i wychowawcami, natomiast w roku szkolnym **2011/2012** (do 30.VI.) odbyło się **1067** takich konsultacji.

Poradnia swoim klientom wydaje orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego i indywidualnego nauczania oraz opinie i informacje. Przeprowadza na potrzeby szkół szkolenia, prelekcje, warsztaty dla rodziców, nauczycieli, uczniów.

Kadra Pedagogiczna składa się z 6 specjalistów: 3 pedagogów, 2 psychologów, 1 logopedy, ponadto zatrudniony jest lekarz neurolog. W placówce zatrudniony jest wykwalifikowany pracownik do przeprowadzania komputerowych, przesiewowych badań wzroku i słuchu oraz przeszkoleni pracownicy do prowadzenia terapii metodą EEG Biofeedback.

4.2 Diagnoza problemów społecznych w powiecie bieszczadzkim.

Celem Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2013 - 2019 jest rozwiązywanie ważnych problemów społecznych oraz planowanie i realizacja wyznaczonych zadań w zakresie polityki społecznej.

Problem społeczny to zjawisko niekorzystne dla danej społeczności, oceniane przez zbiorowość, której dotyczy, jako niepożądane, niebezpieczne i konieczne do wyeliminowania. Problem społeczny to coś co przeszkadza większości członków danej społeczności, przeszkoda dla jej efektywnego funkcjonowania, rozdźwięk między uznanymi wzorami a aktualnym stanem rzeczy. Jest to zjawisko niepożądane, które wydaje się możliwe do przezwyciężenia przez zbiorowe działanie.

Do najpowszechniejszych, najbardziej znanych problemów społecznych zaliczmy m.in.: przemoc, narkomanię, alkoholizm, ubóstwo, długotrwałe bezrobocie, bezdomność, nierówności społeczne, itp. To poważne zagrożenia, które dotyczą wszystkie społeczeństwa. Nad ich rozwiązaniem pracuje wiele organizacji, instytucji i osób. Warto jednak pamiętać, że duże problemy zwykle rodzą się z mniejszych, np. alkoholizm wśród młodzieży może mieć swoją przyczynę w braku ciekawych ofert spędzania wolnego czasu w danej okolicy.

Poniższa tabela prezentuje dane ze sprawozdań ośrodków pomocy społecznej funkcjonujących na terenie powiatu, dotyczące liczby rodzin zamieszkujących powiat bieszczadzki, które korzystały z powodu różnych problemów z pomocy ośrodków pomocy społecznej.

Tabela nr 20: Powody przyznawania pomocy społecznej w latach od 2010 do 30.06.2012 r. w Miejsko Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Ustrzykach Dolnych.

Lp.	Powód trudnej sytuacji życiowej	MGOPS w Ustrzykach Dolnych		
		Liczba rodzin		
		2010	2011	do 30.06.2012
1	Ubóstwo	507	519	418
2	Sieroctwo	3	3	3
3	Bezdomność	12	12	9
4	Potrzeba ochrony macierzyństwa	131	118	96
5	Bezrobocie	445	454	380
6	Niepelnosprawność	191	185	153
7	Długotrwała lub ciężka choroba	263	246	199
8	Bezradność w sprawach opiek.-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	101	93	76
9	Przemoc w rodzinie	32	3	3
10	Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0	0
11	Alkoholizm	23	18	13
12	Narkomania	0	1	1
13	Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	3	4	4
14	Brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze	0	0	0
15	Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	0	0	0
16	Zdarzenia losowe	2	5	6
17	Sytuacja kryzysowa	14	2	0
18	Kłeska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	0
RAZEM		1727	1663	1361

opracowanie na podstawie danych z MGOPS

Tabela nr 21: Powody przyznawania pomocy społecznej w latach od 2010 do 30.06.2012 r. w Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Czarnej.

Lp.	Powód trudnej sytuacji życiowej	GOPS w Czarnej		
		Liczba rodzin		
		2010	2011	do 30.06.2012
1	Ubóstwo	111	101	87
2	Sieroctwo	1	1	1
3	Bezdomność	0	0	0
4	Potrzeba ochrony macierzyństwa	36	32	22
5	Bezrobocie	77	70	54
6	Niepelnosprawność	45	36	35
7	Długotrwała lub ciężka choroba	32	25	23
8	Bezradność w sprawach opiek.-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	22	28	26
9	Przemoc w rodzinie	1	1	0
10	Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0	0
11	Alkoholizm	19	13	7
12	Narkomania	0	0	0
13	Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	0	0	0
14	Brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze	0	0	0
15	Trudności w integracji osób, które otrzymały	0	0	0

	status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą			
16	Zdarzenia losowe	1	0	0
17	Sytuacja kryzysowa	0	0	0
18	Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	0
	RAZEM	345	307	255

opracowanie na podstawie danych z GOPS

Tabela nr 22: Powody przyznawania pomocy społecznej w latach od 2010 do 30.06.2012 r. w Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Lutowiskach.

Lp.	Powód trudnej sytuacji życiowej	GOPS w Lutowiskach		
		Liczba rodzin		
		2010	2011	do 30.06.2012
1	Ubóstwo	106	98	79
2	Sieroctwo	0	0	0
3	Bezdomność	1	2	0
4	Potrzeba ochrony macierzyństwa	10	0	0
5	Bezrobocie	98	85	75
6	Niepełnosprawność	31	33	30
7	Długotrwała lub ciężka choroba	84	79	64
8	Bezradność w sprawach opiek.-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	30	21	15
9	Przemoc w rodzinie	1	0	0
10	Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0	0
11	Alkoholizm	10	9	2
12	Narkomania	0	0	0
13	Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	0	0	0
14	Brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze	0	0	0
15	Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	0	0	0
16	Zdarzenia losowe	1	1	2
17	Sytuacja kryzysowa	0	0	0
18	Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	0
	RAZEM	372	328	267

opracowanie na podstawie danych z GOPS

Według danych zawartych w powyższych tabelach najczęstszymi powodami przyznania pomocy społecznej w Powiecie Bieszczadzkim jest ubóstwo i bezrobocie, które są ze sobą bardzo silnie powiązane. Kolejnym powodem jest niepełnosprawność jak i długotrwała lub ciężka choroba. Utrata pracy, przejście na zasiłek, z kolei jego utrata budzi potrzebę korzystania ze świadczeń pomocy społecznej. Brak zatrudnienia powoduje obniżanie się standardu życia osób i rodzin, przyczynia się do zubożenia materialnego poprzez liczne problemy, jakie bezrobocie niesie za sobą w różnych aspektach życia, może doprowadzić do rozpadu rodziny i jej ubóstwa. Skutki zauważa się we wszystkich sferach działania, postawach i zachowaniach osób bezrobotnych i ich rodzin, pojawia się również dziedziczenie statusu bezrobotnego. Planując działania w zakresie pomocy społecznej należy się skupić na zminimalizowaniu negatywnych skutków dla społeczeństwa powiatu wynikających z w/w problemów.

Powiat bieszczadzki obejmuje teren trzech gmin: dwóch wiejskich (Czarna i Lutowiska) i jednej miejsko-wiejskiej (Ustrzyki Dolne). Codziennemu życiu ludzi mieszkających w Powiecie

Bieszczadzkim towarzyszą liczne problemy, które swoim zasięgiem obejmują coraz większą grupę ludzi i coraz młodsze pokolenia oraz spośród których bezrobocie uważane za największy problem społeczny. Podjęte zaś działania naprawcze nie rozwiązały problemu i skupiający wokół siebie inne problemy tj. ubóstwo, bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, alkoholizm są najpoważniejszymi problemami społecznymi naszego powiatu. Zauważa się iż, bardzo duża liczba osób z powodu braku perspektyw na lepszy rozwój i pracę emigruje do krajów zachodnich i coraz częściej są to młodzi ludzie.

Diagnoza problemów społecznych występujących na terenie Powiatu Bieszczadzkiego została sporządzona w oparciu o dane będące w dyspozycji Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Ustrzykach Dolnych uzyskane w toku bieżącej jego działalności, dane uzyskane z Urzędów Gmin Czarna, Lutowiska, Ustrzyki Dolne, Powiatowego Urzędu Pracy, Policji, Szkół, Poradni Psychologiczno – Pedagogicznych, Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej.

4.2.1. Ubóstwo.

Ubóstwo określane jest jako stan, w którym jednostce czy grupie społecznej brakuje środków na zaspokajanie podstawowych potrzeb, uznawanych w określonej społeczności za niezbędne. Pod pojęciem "podstawowe potrzeby" kryją się poza wyżywieniem, takie potrzeby jak: ubranie, mieszkanie, zachowanie zdrowia, uzyskanie wykształcenia, zaspokojenie potrzeb intelektualnych.

Długotrwałe ubóstwo wymusza zmianę stylu życia rodziny, powoduje wzrost poczucia beznadziejności i wpływa negatywnie na kierunek podejmowanych decyzji. Często oznacza rezygnację z zakupu niezbędnych rzeczy, jak np. leki czy przybory szkolne dla dzieci, w rezultacie powoduje pogłębianie się trudności, które wymagają kolejnych nakładów finansowych.

Brak możliwości zaspokajania kolejnych potrzeb powoduje spadek poziomu życia rodziny, prowadzi często do zaniedbań w sprawach wychowawczych i opiekuńczych, w konsekwencji może prowadzić do powstania kolejnych niekorzystnych zjawisk, jak: alkoholizm, przemoc w rodzinie, osłabienie więzi rodzinnych, przestępczość. Niepokojącym zjawiskiem jest dziedziczenie biedy i negatywnych wzorców.

Ustawa o pomocy społecznej zawiera katalog powodów, uprawniających do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej.

Podstawową przesłanką przyznawania pomocy jest spełnienie kryterium dochodowego, informującego o istotnym braku środków do życia. Zadaniem pomocy społecznej są działania, których celem jest zmiana sytuacji klienta na taką, w której osiągnie on samodzielność w zaspokajaniu swych potrzeb. Głównym kierunkiem działań pracowników ośrodków pomocy społecznej jest mobilizowanie klientów do aktywności, profilaktyka adresowana do konkretnych osób jak i rodzin, pobudzanie społecznej aktywności oraz tworzenie warunków sprzyjających wzmocnieniu lub odzyskaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie.

Przeciwdziałanie ubóstwu przypisane jest ustawowo ośrodkom pomocy społecznej przez realizację zadań własnych i zleconych w postaci finansowej i rzeczowej poprzez cały system różnych

zasiłków i świadczeń.

4.2.2. Bezrobocie.

Bezrobocie jest zjawiskiem społecznym polegającym na tym, że część ludzi zdolnych do pracy i deklarujących chęć jej podjęcia nie znajduje faktycznego zatrudnienia z różnych powodów. Bezrobocie ma różne przyczyny i jego nasilenie w poszczególnych regionach Polski jest zróżnicowane.

Przez pojęcie bezrobotnego można rozumieć osobę niezatrudnioną, nieprowadzącą działalności gospodarczej i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia (w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy).

Ze względu na złożoność zjawiska bezrobocia wyróżnić można wiele przyczyn jego występowania. Do najczęstszych przyczyn bezrobocia należą:

1. Niedostosowanie struktury podaży pracy do popytu zgłaszanego przez pracodawców,
2. Procesy restrukturyzacyjne w gospodarce, eliminowanie niektórych działalności,
3. Spadek produkcji z powodu ograniczonego popytu na określone towary/usługi,
4. Niedoświadczona informacja na rynku pracy o wolnych stanowiskach pracy,
5. Niedostosowany sposób i kierunki kształcenia do wymagań rynku,
6. Nadmierne obciążenia fiskalne,
7. Brak mobilności pracowników i osób poszukujących pracy,
8. Zmiana siedziby przedsiębiorstwa (przeniesienia produkcji do innego miasta/województwa)
9. Automatyzacja procesów produkcji, zmiany technologiczne.

Długotrwałe bezrobocie zaliczane jest do zjawisk patologicznych występujących w społeczeństwie. Pozbawia ono możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb bytowych, w tym potrzeby pracy. Bezrobocie długotrwałe świadczy też o wadliwości całego systemu gospodarczego, ponieważ staje się źródłem strat zarówno ekonomicznych jak i psychospołecznych.

Do najbardziej negatywnych skutków bezrobocia należy zaliczyć:

- 1) obniżenie poziomu życia osób bezrobotnych i ich rodzin,
- 2) zubożenie materialne, które często prowadzi do zagrożenia egzystencjalnego,
- 3) poczucie nieprzydatności w społeczeństwie, które rodzi wiele frustracji wśród osób bezrobotnych.

Zjawisko bezrobocia ma również negatywny wpływ na stan zdrowia osób bezrobotnych oraz na ich kondycję psychiczną. Przejawem tego jest m.in.:

- 1) skrócenie długości życia, wzrost występowania u osób bezrobotnych stanów lękowych i depresyjnych, które nie leczone pogłębiają się i mogą prowadzić do samobójstw,

- 2) masowa emigracja występująca głównie wśród młodych ludzi, którzy posiadają wysokie kwalifikacje, ale nie mogą znaleźć pracy w kraju,
- 3) występowanie wśród bezrobotnych różnego rodzaju patologii społecznych, m.in. alkoholizmu, narkomanii, przestępczości.

Negatywne skutki utraty pracy dotyczą całe rodziny, gdyż dominująca ilość osób bezrobotnych ma na utrzymaniu rodzinę. Wśród rodzin dotkniętych bezrobociem zauważalny jest spadek konsumpcji wynikający z pogorszenia się ich sytuacji materialnej.

Na przestrzeni ostatnich lat pojawiło się w społeczeństwie nowe patologiczne zjawisko "dziedzicznego bezrobocia", przejawiające się brakiem zatrudnienia wśród dorosłych dzieci osób bezrobotnych. Ma na to wpływ wiele czynników m.in. niska samoocena, lęk przed zmianą sposobu życia, zła sytuacja materialna, brak wykształcenia itp.

Bezrobotni - dane statystyczne

W niniejszej części przedstawiamy strukturę bezrobotnych na przestrzeni lat 2010, 2011 do 30 czerwca 2012 na terenie powiatu bieszczadzkiego.

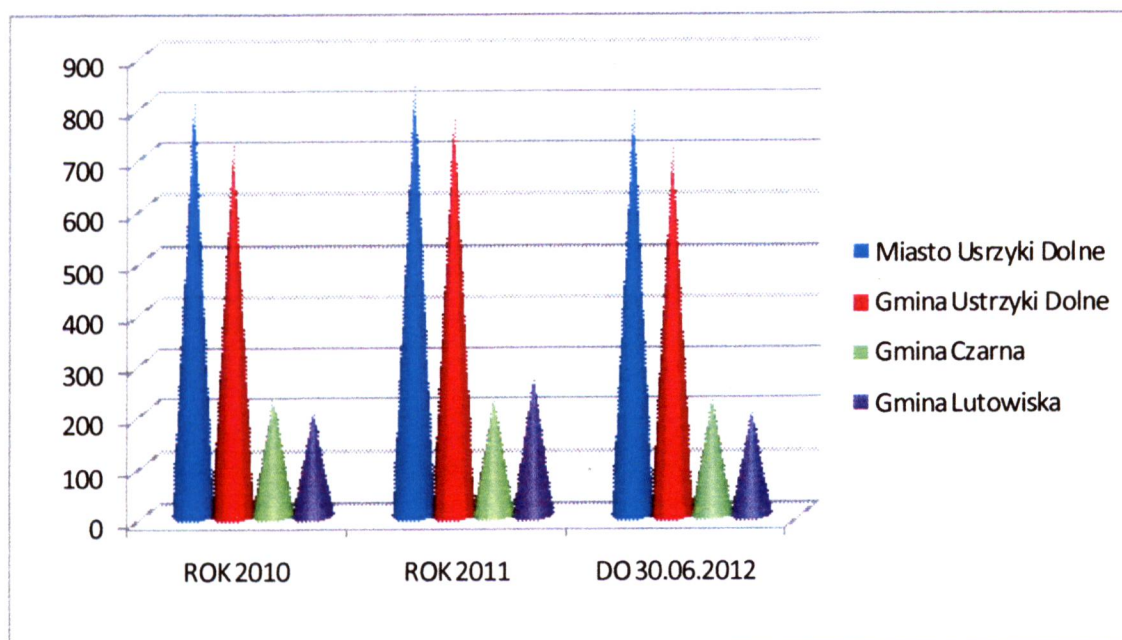
Tabela nr 23: Liczba osób bezrobotnych w poszczególnych latach w powiecie bieszczadzkiem.

Jednostka	ROK 2010	ROK 2011	DO 30.06.2012
Powiat Bieszczadzki	2060	2119	1938

opracowanie na podstawie danych z PUP

Zauważa się znaczną różnicę między gminami Czarna - Lutowiska, a Ustrzyki Dolne, która wynika z liczby ludności zamieszkującej daną gminę. Ogólnie daje to wymierny i zrównoważony obraz skali tego negatywnego zjawiska społecznego w powiecie bieszczadzkiem.

Poniższy wykres przedstawia ogółem liczbę bezrobotnych z podziałem na miasto i gminy w powiecie bieszczadzkiem:

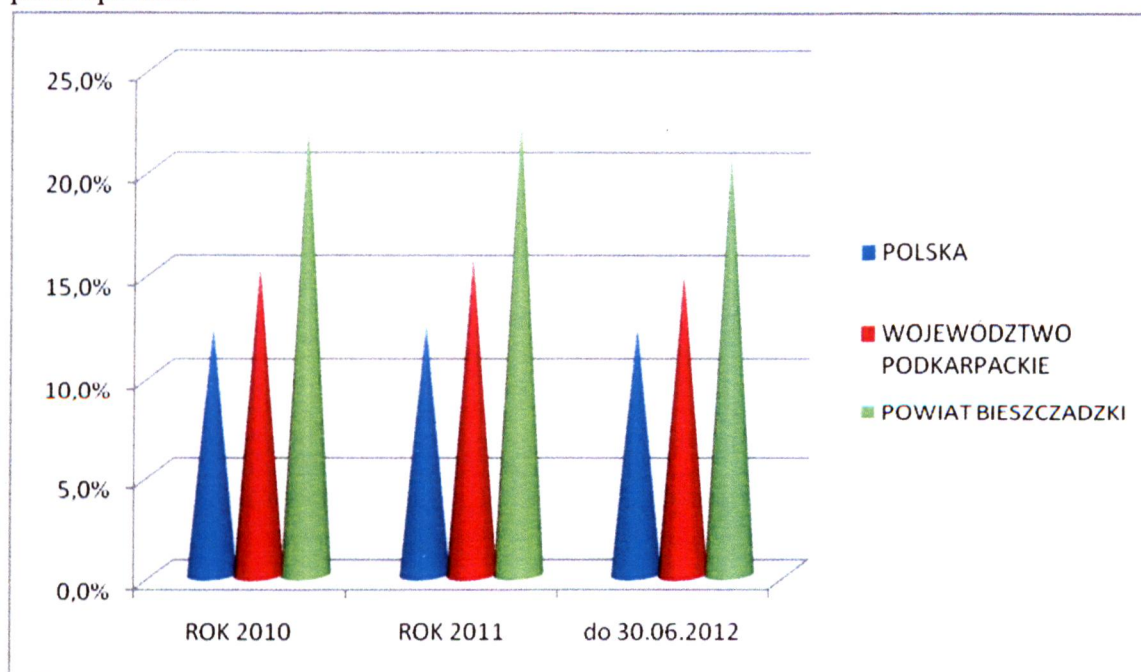
Jednym z najważniejszych wskaźników odzwierciedlających sytuację na rynku pracy jest poziom bezrobocia - wyrażony procentowo udział zarejestrowanych bezrobotnych wśród ogółu aktywnych zawodowo. Pomimo wysokiego poziomu bezrobocia, który w powiecie bieszczadzkim prawie zawsze był wyższy o kilka punktów, niż przeciętnie w województwie i w kraju, w ostatnim czasie zauważa się jednak spadek stopy bezrobocia.

Tabela nr 24: Stopa bezrobocia w powiecie bieszczadzkim w porównaniu do Polski oraz województwa podkarpackiego.

<i>REGION</i>	<i>ROK 2010</i>	<i>ROK 2011</i>	<i>DO 30.06.2012</i>
<i>POLSKA</i>	12,4 %	12,5 %	12,4 %
<i>WOJ.PODKARPACKIE</i>	15,4 %	15,7 %	15 %
<i>POWIAT BIESZCZADZKI</i>	22,2 %	22,6 %	21 %

opracowanie na podstawie danych z PUP

Stopa bezrobocia w latach 2010,2011 do 30.06.2012 r. w porównaniu z polską województwem podkarpackim:

Bezrobotni według płci.

Zamieszczona poniżej tabela przedstawia ogólną liczbę osób bezrobotnych w powiecie bieszczadzkim, w tym kobiety. Łatwo zauważa się, iż kobiety stanowią większość tej grupy. Bezrobocie kobiet było i jest w powiecie dużym problemem. Liczba bezrobotnych kobiet ciągle rośnie. Spowodowane jest to mniejszą ilością propozycji pracy dla kobiet. Bezrobotne kobiety dłużej niż mężczyźni pozostają bez pracy i stanowią przeważającą część liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych w powiecie. Coraz częstszym zjawiskiem jest poszukiwanie pracy przez kobiety poza granicami kraju, co często w przypadku rodzin wpływa negatywnie na ich funkcjonowanie.

Tabela nr 25: Liczba osób bezrobotnych w poszczególnych latach na terenie gmin powiatu bieszczadzkiego.

	ROK 2010		ROK 2011		DO 30.06. 2012	
	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety
<i>Miasto Ustrzyki Dolne</i>	811	426	843	434	795	415
<i>Gmina Ustrzyki Dolne</i>	726	394	780	422	716	402
<i>Czarna</i>	232	148	227	121	225	103
<i>Lutowiska</i>	255	146	269	155	202	107
RAZEM	2024	1114	2119	1132	1938	1027

opracowanie na podstawie danych z PUP

Bezrobotni według grup wiekowych.

W celu realizacji prawidłowej polityki zatrudnienia niezbędne są jeszcze inne wskaźniki charakteryzujące bezrobocie. Struktura bezrobocia w powiecie bieszczadzkim według grup wiekowych charakteryzuje się nasilonym bezrobociem wśród osób młodych w przedziale wiekowym od 18-24 lat, następnie w wieku od 25-34 lat.

Na dzień 30.06.2012 liczba osób młodych w tych przedziałach wiekowych wynosiła 1511 osoby co stanowiło 73,3 % ogółu osób bezrobotnych.

Osoby młode mają duże trudności ze znalezieniem pracy, a liczba bezrobotnej młodzieży nie spada. Pracodawcy niechętnie zatrudniają osoby bez stażu pracy, rosną też wymogi kwalifikacyjne.

Tabela nr 26: Bezrobotni według wieku – stan na 31 grudnia 2010, 2011 i 30.06.2012 roku.

Wiek	Rok 2010		Rok 2011		Do 30.06.2012	
	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety
18-24 lata	537	293	522	267	442	230
25-34 lata	602	332	661	391	623	368
35-44 lata	381	215	394	225	359	201

45-54 lata	384	186	350	185	318	157
55-59 lata	133	53	159	64	162	71
60-64 lata	23	0	33	0	34	0

opracowanie na podstawie danych z PUP

Przedstawione w powyższej tabeli dane wskazują na fakt, że najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych stanowią osoby młode. Ograniczone rozmiary rynku pracy nie są w stanie wchłonąć dużej liczby młodych ludzi. Ponadto obecnie zauważa się znaczny wzrost emigracji młodych ludzi szczególnie do krajów zachodniej Europy celem podjęcia pracy zarobkowej zapewnieniu lepszemu bytu sobie oraz rodzinie.

Bezrobotni według poziomu wykształcenia.

Wykształcenie zdecydowanie bardziej niż wiek różnicuje sytuację bezrobotnych na rynku pracy. Jak wynika z poniższych danych struktura bezrobocia pod względem wykształcenia przedstawia się bardzo niekorzystnie dla osób bezrobotnych posiadających wykształcenie średnie ogólnokształcące zasadnicze zawodowe, gimnazjalne i poniżej. Grupa ta stanowi 64,5 % ogółu bezrobotnych na dzień 30.06.2012 r.

Tabela nr 27: Bezrobotni według wykształcenia – stan na 31 grudnia 2010, 2011 i 30.06.2012 roku.

wykształcenie	Rok 2010		Rok 2011		Do 30.06.2012	
	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety
wyższe	147	108	162	123	155	124
policealne i średnie zawodowe	435	260	480	295	453	282
średnie ogólnokształcące	245	154	234	146	234	143
zasadnicze zawodowe	668	302	678	319	595	259

Gimnazjalne i poniżej	565	255	565	249	501	219
-----------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----

opracowanie na podstawie danych, z PUP

Generalnie można stwierdzić, że nowo powstające miejsca pracy wymagają od potencjalnych pracowników wyższych kwalifikacji. Jest to powodem trudności z znalezieniem pracy wśród osób o niskich kwalifikacjach.

Bezrobotni według czasu pozostawania bez pracy.

Bardzo ważnym wskaźnikiem w charakterystyce bezrobotnych jest czas pozostawania bez pracy. Z przedstawionych w tabeli danych wynika, że najliczniejszą grupę stanowią bezrobotni przebywający w ewidencji powyżej 12 i 24 miesięcy.

Niepokojącym jest fakt, że w tej grupie osób prawie połowa to kobiety - około 46,2 %. Główną przyczyną zapewne jest mała ilość ofert pracy kierowanych do kobiet. W pierwszych latach przemian gospodarczych bezrobocie miało charakter krótkotrwały. Obecnie mamy do czynienia z bezrobociem długotrwałym a nawet pokoleniowym.

Tabela nr 28: Bezrobotni według czasu pozostawania bez pracy – stan na 31 grudnia 2010, 2011, 30.06.2012 roku.

Wg czasu pozostawiana bez pracy w miesiącach	Rok 2010		Rok 2011		Do 30.06.2012	
	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety
do 1	196	79	192	77	158	70
1-3	456	243	410	209	214	94
3-6	322	168	366	182	300	142
6-12	346	165	361	187	483	248
12-24	389	207	379	220	371	223
Pow.24	351	217	411	257	412	250

opracowanie na podstawie danych z PUP

Bezrobotni zamieszkali na wsi.

Powiat bieszczadzki jest regionem o zróżnicowanym profilu turystyczno-rolniczym. W małych rozłożonych w powiecie gospodarstwach znajdują się osoby, które nie widzą szans na zatrudnienie. Według stanu na dzień 30.06.2012 r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych zamieszkałych na wsi, z terenu działania PUP w Ustrzykach Dolnych, wyniosła 1143 osoby, co stanowi 58,3 % ogółu bezrobotnych. Udział bezrobotnych kobiet na wsi w stosunku do ogólnej liczby bezrobotnych przedstawia się w liczbie 612, co stanowi 53,6 %. Wśród 1143 bezrobotnych zamieszkałych na wsi, prawa do zasiłku nie posiada 978 osób, co stanowi 85,2%.

Tabela nr 29: Bezrobotni zamieszkali na wsi - stan na dzień 31 grudnia 2010,2011 i 30.06.2012 r.

Bezrobotni zamieszkani na wsi	Rok 2010		Rok 2011		Do 30.06.2012	
	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety
	1249	653	1276	698	1143	612

opracowanie na podstawie danych z PUP

Powiatowy Urząd Pracy w Ustrzykach Dolnych realizuje zadania samorządu powiatu z zakresu:

- promocji zatrudnienia,
- łagodzenia skutków bezrobocia,
- aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych i poszukujących pracę.

Szczegółowo zadania samorządu powiatu określa art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tj. Dz. U. z 2008r., nr 69, poz. 415 z późn. zm.).

Do podstawowych zadań urzędów pracy należą:

1. opracowanie i realizacja programu promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy stanowiącego część powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, o której mowa w odrębnych przepisach,
2. pozyskiwanie i gospodarowanie środkami finansowymi na realizację zadań z zakresu aktywizacji lokalnego rynku pracy,
3. udzielanie informacji o możliwościach i zakresie pomocy określonej w ustawie,
4. udzielanie pomocy bezrobotnym i poszukującym pracy w znalezieniu pracy, przez pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe i informację zawodową oraz pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy,
5. udzielanie pomocy pracodawcom w pozyskiwaniu pracowników przez pośrednictwo pracy oraz poradnictwo zawodowe i informację zawodową,
6. rejestrowanie bezrobotnych i poszukujących pracy,
7. inicjowanie, organizowanie i finansowanie usług i wdrażanie instrumentów rynku pracy,
8. inicjowanie i wspieranie metodyczne tworzenia klubów pracy działających w innych niż powiatowy urząd pracy instytucjach i organizacjach,

9. inicjowanie, organizowanie i finansowanie szkoleń i przygotowania zawodowego dorosłych,
10. opracowywanie analiz i sprawozdań, w tym prowadzenie monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych, oraz dokonywanie ocen dotyczących rynku pracy na potrzeby powiatowej rady zatrudnienia oraz organów zatrudnienia,
11. inicjowanie i realizowanie przedsięwzięć mających na celu rozwiązanie lub złagodzenie problemów związanych z planowanymi zwolnieniami grup pracowników z przyczyn dotyczących zakładu pracy,
12. współdziałanie z powiatową radą zatrudnienia w zakresie promocji zatrudnienia oraz wykorzystania środków Funduszu Pracy,
13. współpraca z gminami w zakresie upowszechniania ofert pracy, upowszechniania informacji o usługach poradnictwa zawodowego i szkoleniach, organizacji robót publicznych oraz zatrudnienia socjalnego na podstawie odrębnych przepisów,
14. współpraca z wojewódzkimi urzędami pracy w zakresie świadczenia podstawowych usług rynku pracy, w tym w opracowywaniu i aktualizacji informacji zawodowych oraz innych zasobów informacji dotyczących lokalnego rynku pracy przydatnych w poszukiwaniu pracy,
15. przyznawanie i wypłacanie zasiłków oraz innych świadczeń z tytułu bezrobocia,
16. wydawanie decyzji administracyjnych w sprawach wynikających z ustawy,
17. realizowanie zadań wynikających z koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego państw, o których mowa w art. 1 ust. 3 pkt 2 lit. a-c, w zakresie świadczeń dla bezrobotnych, w tym realizowanie decyzji, o których mowa w art. 8 ust. 1 pkt 8 lit. c,
18. realizowanie zadań wynikających z prawa swobodnego przepływu pracowników między państwami, o których mowa w art. 1 ust. 3 pkt 2 lit. a-c, w szczególności przez:
  - a) realizowanie zadań sieci EURES we współpracy z ministrem właściwym do spraw pracy, samorządami województw, związkami zawodowymi i organizacjami pracodawców,
  - b) realizowanie zadań związanych z udziałem w partnerstwach transgranicznych EURES na terenie działania tych partnerstw,
19. realizowanie zadań związanych z międzynarodowym przepływem pracowników, wynikających z odrębnych przepisów, umów międzynarodowych i innych porozumień zawartych z partnerami zagranicznymi,
20. badanie i analizowanie sytuacji na lokalnym rynku pracy w związku z postępowaniem o wydanie zezwolenia na pracę cudzoziemca,
21. organizowanie i finansowanie szkoleń pracowników powiatowego urzędu pracy,
22. opracowywanie i realizowanie indywidualnych planów działania,
23. realizowanie projektów w zakresie promocji zatrudnienia, w tym przeciwdziałania bezrobociu, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej bezrobotnych, wynikających z programów operacyjnych współfinansowanych ze środków Funduszu Społecznego i Funduszu Pracy,
24. organizacja i realizowanie programów specjalnych,
25. udostępnianie informacji o osobach zarejestrowanych, w zakresie niezbędnym do realizacji zadań określonych w ustawie, innym instytucjom rynku pracy lub podmiotom, o których mowa w art. 24 ust. 1, oraz innym podmiotom publicznym albo podmiotom niebędącym podmiotami publicznymi, realizującym zadania publiczne na podstawie odrębnych przepisów albo na skutek powierzenia lub zlecenia przez podmiot publiczny ich realizacji,
26. współpraca z ministrem właściwym do spraw pracy w zakresie tworzenia rejestrów centralnych na podstawie art. 4 ust. 4,

27. inicjowanie i realizowanie projektów pilotażowych.

Programy finansowane z środków Funduszu Pracy i z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Tabela nr 230: Programy finansowane ze środków Funduszu Pracy.

Programy	ROK 2010	ROK 2011	do 30.06.2012
Prace interwencyjne	81	55	37
Prace społeczno użyteczne	38	38	27
Roboty publiczne	66	17	8
Staż	176	67	67
Stypendium dla osób kontyn. naukę	6	0	0
Szkolenia indywidualne	37	25	14
Szkolenia grupowe	104	55	40
Studia podyplomowe	3	0	0
Dotacje	48	3	6
Doposażenia miejsc pracy	40	6	4
Koszty przejazdu	43	5	11
Koszty badań lekarskich	0	74	54
Razem	642	345	268

opracowanie na podstawie danych z PUP

Tabela nr 31: Programy finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego POKL .

PROGRAMY	ROK 2010	ROK 2011	do 30.06.2012
Dotacje	53	37	17
Staże	143	73	46
Razem	196	110	63

opracowanie na podstawie danych z PUP

Tabela nr 32: Programy realizowane przez Powiatowy Urząd Pracy w Ustrzykach Dolnych bez wsparcia finansowego, liczba korzystających osób.

PROGRAM	ROK 2010	ROK 2011	ROK 2012
<i>Poradnictwo indywidualne</i>	674	711	613
<i>Porady grupowe</i>	-	83	75
<i>Grupowa Informacja Zawodowa</i>	56	105	43
<i>Zajęcia aktywizacyjne</i>	801	752	250
<i>Indywidualny Plan Działania</i>	858	773	330
<i>Oferty pracy</i>	740	554	421
<i>Wydawane skierowania</i>	780	530	400
<i>Pracodawcy współpracujący z PUP</i>	526	581	581
<i>Wizyty u pracodawców</i>	146	244	128
<i>Giędy pracy (liczba oferowanych)</i>	13 (92)	10 (47)	6 (27)

4.2.3. Niepełnosprawność.

W każdym społeczeństwie istnieje pewien procent osób, które z przyczyn dziedzicznych, wrodzonych, w wyniku chorób, wypadków czy też nieprawidłowych warunków życia nie mają pełnej sprawności fizycznej lub psychicznej. Osoby te określa się najczęściej terminem „ludzie niepełnosprawni” traktując niepełnosprawność jako czasowe lub trwałe obniżenie sprawności psychofizycznych funkcji organizmu. Zadania w zakresie niepełnosprawności są złożone i trudne. Wymagają bowiem uwzględnienia nie tylko aktualnych, doraźnych potrzeb osób niepełnosprawnych, lecz także włączenie ich w realizację takiego modelu, który polega na mobilizowaniu tych osób i ich rodzin, jeśli to tylko możliwe, do aktywnego radzenia sobie ze swymi problemami.

W rozwiniętych gospodarczo krajach Unii Europejskiej około 15 % populacji to osoby niepełnosprawne. Według wyników spisu ludności w 2011 roku i opracowanego raportu GUS liczba niepełnosprawnych w Polsce to 4697,5 tys. osób, co stanowi 12,2 % ogółu ludności kraju. Dane te są jednak niedoszacowanie ze względu na dobrowolność udzielania odpowiedzi odnośnie niepełnosprawności, blisko 1,5 mln respondentów odmówiło udzielenia odpowiedzi. Trudno też szacunkowo określić jak duży jest to odsetek ludności w powiecie bieszczadzkim.

Dużym problemem dla niepełnosprawnych stanowią bariery architektoniczne w miejscu zamieszkania osoby niepełnosprawnej jak i w budynkach użyteczności publicznej. Bariery te nie tylko utrudniają ale niekiedy wręcz uniemożliwiają uczestnictwo w normalnym życiu. Na terenie powiatu bieszczadzkiego do budynków użyteczności publicznej zalicza się ośrodki pomocy społecznej, szkoły, urzędy pocztowe, ośrodki zdrowia, urzędy gmin, Starostwo Powiatowe, kościoły, świetlice, banki, apteki. Większa część budynków użyteczności publicznej na terenie Powiatu Bieszczadzkiego wymaga likwidacji barier architektonicznych.

Nie bez znaczenia są również trudności w edukacji osób niepełnosprawnych od chwili urodzenia do ukończenia nauki w ramach posiadanych predyspozycji i możliwości. Zarówno dzieci jak i dorośli niepełnosprawni zamieszkali na terenie Powiatu Bieszczadzkiego, mogą korzystać z pomocy jednostek pomocy społecznej, organizacji pozarządowych, placówek służby zdrowia i oświaty, działających na rzecz osób niepełnosprawnych.

Zadania Powiatu Bieszczadzkiego w zakresie wydawania orzeczeń o niepełnosprawności oraz stopniu niepełnosprawności realizuje działający w Sanoku Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności.

W latach **2010-2011** Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania Niepełnosprawności w Sanoku zarejestrował spadek liczby wpływających wniosków o ustalenie stopnia niepełnosprawności w przypadku osób dorosłych jak i dzieci. Zainteresowanie uzyskaniem orzeczenia o niepełnosprawności związane jest ze zmianą przepisów o świadczeniach rodzinnych jak również trudną sytuacją materialną i bytową wielu rodzin w powiecie.

Ogółem w latach **2010 do 30.06.2012 r.** Powiatowy Zespół wydał **1496 orzeczenia** z czego:

- ✓ 261 orzeczeń o niepełnosprawności dla dzieci,
- ✓ 1235 orzeczeń o stopniu niepełnosprawności dla dorosłych.

Dane dotyczące osób niepełnosprawnych zgromadzone przez Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o niepełnosprawności w latach 2010-2012 przedstawiają poniższe tabele:

Tabela nr 33: Liczba wydanych orzeczeń przez Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w latach 2010, 2011, do 30.06.2012 r.

Lp	Wyszczególnienie	ROK 2010	ROK 2011	do 30.06.2012
1	Wydane orzeczenia z określeniem stopnia niepełnosprawności	467	442	240
2	Wydane orzeczenia o niezaliczeniu do stopnia niepełnosprawności	22	17	7
3	Wydane orzeczenia o odmowie ustalenia stopnia niepełnosprawności	14	16	10
4	Ogółem wydane orzeczenia	503	475	257
	W tym:			
	wydane orzeczenia o zaliczeniu do osób niepełnosprawnych:			
	znacznym	67	105	49
	umiarkowany	74	77	37
	lekki	81	72	23
	Po raz pierwszy	222	254	109

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Tabela nr 34: Liczba wydanych orzeczeń przez Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w latach 2010, 2011, do 30.06.2012 r. dla dzieci do 16-go roku życia.

Lp	Wyszczególnienie	ROK 2010	ROK 2011	do 30.06.2012
1	Wydane orzeczenia o odmowie ustalenia niepełnosprawności	1	4	0
2	Wydane orzeczenia o niezaliczeniu do osób niepełnosprawnych	15	7	0
3	Wydane orzeczenia o zaliczeniu do osób niepełnosprawnych	108	81	45
4	Ogółem wydane orzeczenia	124	92	45

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Tabela nr 35: Liczba osób dorosłych z jednym symbolem przyczyny niepełnosprawności w powiecie bieszczadzkim w okresie od 1/2010 do 2/2012:

Lp.	Gmina	Liczba osób z jednym symbolem przyczyny niepełnosprawności					Razem (1+2+3)
		według stopnia niepełnosprawności			według płci		
		znacznym	umiarkowany	lekki	kobiety	mężczyźni	
		1	2	3	4	5	
1	Gmina Czarna	7	11	4	9	13	2
2	Gmina Lutowska	5	11	4	9	11	0
3	Ustrzyki Dolne miasto	34	53	39	65	61	26
4	Gmina Ustrzyki Dolne	39	48	32	65	54	19
	Ogółem	85	123	79	148	139	87

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Tabela nr 36: Liczba osób do 16 roku życia (dzieci) z jednym i dwoma symbolem przyczyny niepełnosprawności w powiecie bieszczadzkim w okresie od 1/2010 do 2/2012.

L p.	Gmina	Liczba osób z jednym symbolem przyczyny niepełnosprawności			Liczba osób z dwoma symbolami przyczyny niepełnosprawności		
		według płci					
		kobiety	mężczyźni	Razem (1+2)	kobiety	mężczyźni	Razem (3+4)
		1	2		3	4	
1	Gmina Czarna	4	5	9	1	0	1
2	Gmina Lutowiska	5	4	9	1	1	2
3	Ustrzyki Dolne miasto	12	29	41	3	7	10
4	Gmina Ustrzyki Dolne	16	15	31	5	4	9
Ogółem		37	53	90	10	12	22

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Tabela nr 37: Liczba wydanych orzeczeń w 2010 r., wg przyczyny niepełnosprawności, wieku, płci (dzieci do 16 roku życia).

p.	Przyczyny niepełnosprawności	Razem liczba orzeczeń	wiek			płeć	
			0-3 lat	4-7 lat	8-16 lat	kobiety	mężczyźni
1	01-U	8	0	2	6	4	4
2	02-P	6	1	2	3	0	6
3	03-L	2	0	0	2	1	1
4	04-O	11	1	5	5	3	8
5	05-R	12	2	4	6	6	6
6	06-E	4	0	0	4	3	1
7	07-S	26	7	3	16	10	16
8	08-T	1	0	1	0	1	0
9	09-M	5	5	0	0	0	5
10	10-N	16	7	4	5	6	10
11	11-I	17	5	1	11	11	6
12	12-C	0	0	0	0	0	0
RAZEM		108	28	22	58	45	63

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Tabela nr 38: Liczba wydanych orzeczeń w 2011 r., wg przyczyny niepełnosprawności, wieku, płci (dzieci do 16 roku życia).

p.	Przyczyny niepełnosprawności	Razem liczba orzeczeń	wiek			płeć	
			0-3 lat	4-7 lat	8-16 lat	kobiety	mężczyźni
1	01-U	4	0	1	3	1	3
2	02-P	2	1	0	1	1	1
3	03-L	2	0	1	1	1	1
4	04-O	5	0	2	3	3	2
5	05-R	10	3	2	5	3	7
6	06-E	4	2	1	1	1	3
7	07-S	24	7	4	13	9	15
8	08-T	1	0	1	0	1	0
9	09-M	1	1	0	0	1	0

10	10-N	14	5	3	6	6	8
11	11-I	14	4	4	6	7	7
12	12-C	0	0	0	0	0	0
RAZEM		81	23	19	39	34	47

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Tabela nr 39: Liczba wydanych orzeczeń w 2012 r., wg przyczyny niepełnosprawności, wieku, płci (dzieci do 16 roku życia).

p.	Przyczyny niepełnosprawności	Razem liczba orzeczeń	wiek			płeć	
			0-3 lat	4-7 lat	8-16 lat	kobiety	mężczyźni
1	01-U	4	0	0	4	4	0
2	02-P	3	0	1	2	0	3
3	03-L	3	0	0	3	2	1
4	04-O	1	0	1	0	1	0
5	05-R	7	1	1	5	2	5
6	06-E	1	0	1	0	0	1
7	07-S	12	3	3	6	2	10
8	08-T	1	0	0	1	1	0
9	09-M	1	1	0	0	0	1
10	10-N	7	3	0	4	2	5
11	11-I	5	0	1	4	3	2
12	12-C	0	0	0	0	0	0
RAZEM		45	8	8	29	17	28

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Objaśnienia:

Kod / symbol Schorzenia przyporządkowane kodowi

01-U upośledzenie umysłowe

02-P choroby psychiczne

03-L zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu

04-O choroby narządu wzroku

05-R upośledzenie narządu ruchu

06-E epilepsja

07-S choroby układu oddechowego i krążenia

08-T choroby układu pokarmowego

09-M choroby układu moczowo - płciowego

10-N choroby neurologiczne

11-I inne, w tym schorzenia: endokrynologiczne, metaboliczne, zaburzenia enzymatyczne, choroby zakaźne i odzwierzęce, zeszpecenia, choroby układu krwiotwórczego

12-C całościowe zaburzenia rozwojowe

Analizując powyższe dane zauważa się, że wśród niepełnosprawnych dzieci do 16-go roku życia najwięcej orzeczeń wydano ze względu na choroby układu oddechowego i krążenia, niewiele mniej z chorobami neurologicznymi.

Tabela nr 40: Liczba wydanych orzeczeń w 2010 r., wg przyczyny niepełnosprawności i stopnia niepełnosprawności (Osoby powyżej 16 roku życia).

Lp.	Przyczyny niepełnosprawności	Stopień niepełnosprawności			Razem (1+2+3)
		znaczny	umiarkowany	lekki	
		1	2	3	
1	01-U	3	18	1	22
2	02-P	6	23	12	41
3	03-L	3	4	19	26
4	04-O	1	19	6	26
5	05-R	12	33	17	62
6	06-E	0	2	4	6
7	07-S	25	49	45	119
8	08-T	5	4	4	13
9	09-M	8	5	3	16
10	10-N	25	42	26	93
11	11-I	24	11	8	43
12	12-C	0	0	0	0
RAZEM		112	210	145	467

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Tabela nr 41: Liczba wydanych orzeczeń w 2010 r., wg przyczyny niepełnosprawności, wieku i płci (Osoby powyżej 16 roku życia).

Lp.	Przyczyny niepełnosprawności	wiek				płeć	
		16-25	26-40	41-60	60 i więcej	kobiety	mężczyźni
1	01-U	13	5	4	0	10	12
2	02-P	5	15	18	3	21	20
3	03-L	2	1	9	14	12	14
4	04-O	3	3	13	7	14	12
5	05-R	12	3	23	24	28	34
6	06-E	3	2	1	0	4	2
7	07-S	13	8	61	37	50	69
8	08-T	2	2	7	2	7	6
9	09-M	2	5	7	2	9	7
10	10-N	13	8	45	27	53	40
11	11-I	9	6	15	13	34	9
12	12-C	0	0	0	0	0	0
RAZEM		77	58	203	129	242	225

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Tabela nr 42: Liczba wydanych orzeczeń w 2010 r., wg przyczyny niepełnosprawności, wykształcenia i zatrudnienia (Osoby powyżej 16 roku życia):

Lp.	Przyczyny niepełnosprawności	wykształcenie					zatrudnienie	
		mniej niż podstawowe	podstawowe	zawodowe	średnie	wyższe	TAK	NIE
1	01-U	6	10	6	0	0	1	21
2	02-P	3	12	16	9	1	3	38
3	03-L	4	13	3	5	1	2	24
4	04-O	1	8	7	7	3	6	20
5	05-R	2	27	14	13	6	12	50
6	06-E	0	6	0	0	0	1	5
7	07-S	8	41	38	26	6	24	95

8	08-T	0	6	2	3	2	4	9
9	09-M	0	6	3	7	0	3	13
10	10-N	9	35	19	24	6	17	76
11	11-I	3	14	7	16	3	7	36
12	12-C	0	0	0	0	0	0	0
	RAZEM	36	178	115	110	28	80	387

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Tabela nr 43: Liczba wydanych orzeczeń w 2011 r., wg przyczyny niepełnosprawności i stopnia niepełnosprawności (Osoby powyżej 16 roku życia).

Lp.	Przyczyny niepełnosprawności	Stopień niepełnosprawności			Razem (1+2+3)
		znaczny	umiarkowany	lekki	
		1	2	3	
1	01-U	5	5	1	11
2	02-P	9	20	7	36
3	03-L	3	9	17	29
4	04-O	6	9	4	19
5	05-R	17	46	33	96
6	06-E	1	0	4	5
7	07-S	50	44	37	131
8	08-T	5	4	1	10
9	09-M	9	1	0	10
10	10-N	24	31	16	71
11	11-I	9	10	5	24
12	12-C	0	0	0	0
	RAZEM	138	179	125	442

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Tabela nr 44: Liczba wydanych orzeczeń w 2011 r., wg przyczyny niepełnosprawności, wieku i płci (Osoby powyżej 16 roku życia).

Lp.	Przyczyny niepełnosprawności	wiek				płeć	
		16-25	26-40	41-60	60 i więcej	kobiety	mężczyźni
1	01-U	8	3	0	0	5	6
2	02-P	5	7	16	8	23	13
3	03-L	2	0	12	15	15	14
4	04-O	4	0	8	7	8	11
5	05-R	7	7	46	36	43	53
6	06-E	1	2	2	0	4	1
7	07-S	9	4	54	64	64	67
8	08-T	3	4	3	0	4	6
9	09-M	0	0	7	3	6	4
10	10-N	16	4	25	26	36	35
11	11-I	8	2	8	6	20	4
12	12-C	0	0	0	0	0	0
	RAZEM	63	33	181	165	228	214

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Tabela nr 45: Liczba wydanych orzeczeń w 2011 r., wg przyczyny niepełnosprawności, wykształcenia i zatrudnienia (Osoby powyżej 16 roku życia).

Lp.	Przyczyny niepełnosprawności	wykształcenie					zatrudnienie	
		mniej niż podstawowe	Podstawowe	zawodowe	średnie	wyższe	TAK	NIE
1	01-U	2	7	2	0	0	0	11
2	02-P	1	11	9	13	2	3	33
3	03-L	3	10	7	8	1	2	27
4	04-O	1	3	4	6	5	1	18
5	05-R	4	37	24	23	8	17	79
6	06-E	0	2	1	2	0	0	5
7	07-S	6	59	34	28	4	20	111
8	08-T	3	1	3	2	1	4	6
9	09-M	1	4	1	4	0	4	6
10	10-N	3	28	15	22	3	3	68
11	11-I	1	5	7	9	2	3	21
12	12-C	0	0	0	0	0	0	0
	RAZEM	25	167	107	117	26	57	385

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Tabela nr 46: Liczba wydanych orzeczeń do 30.06.2012 r., wg przyczyny niepełnosprawności i stopnia niepełnosprawności (Osoby powyżej 16 roku życia).

Lp.	Przyczyny niepełnosprawności	Stopień niepełnosprawności			Razem (1+2+3)
		znaczny	umiarkowany	lekki	
		1	2	3	
1	01-U	2	9	0	11
2	02-P	3	10	4	17
3	03-L	0	5	7	12
4	04-O	4	8	3	15
5	05-R	12	31	17	60
6	06-E	0	1	2	3
7	07-S	14	29	15	58
8	08-T	4	1	1	6
9	09-M	8	2	0	10
10	10-N	19	13	6	38
11	11-I	6	2	2	10
12	12-C	0	0	0	0
	RAZEM	72	111	57	240

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Z powyższych danych na dzień 30.06.2012 r. wynika, że wśród niepełnosprawnych dorosłych na terenie powiatu bieszczadzkiego najwięcej, bo aż 60 osób ma upośledzenie narządu ruchu, w tym także zdecydowana większość w stopniu umiarkowanym i znacznym.

Tabela nr 47: Liczba wydanych orzeczeń do 30.06.2012 r., wg przyczyny niepełnosprawności, wieku i płci (Osoby powyżej 16 roku życia).

Lp.	Przyczyny niepełnosprawności	wiek				płeć	
		16-25	26-40	41-60	60 i więcej	kobiety	mężczyźni
1	01-U	7	1	3	0	5	6
2	02-P	1	2	10	4	9	8
3	03-L	1	3	2	6	4	8
4	04-O	4	1	5	5	7	8

5	05-R	8	9	26	17	31	29
6	06-E	1	0	2	0	2	1
7	07-S	6	3	30	19	28	30
8	08-T	0	0	4	2	2	4
9	09-M	0	0	6	4	4	6
10	10-N	4	4	11	19	21	17
11	11-I	1	1	7	1	7	3
12	12-C	0	0	0	0	0	0
	RAZEM	33	24	106	77	120	120

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Powyższe dane pozwalają stwierdzić, z największą liczbą osób wśród niepełnosprawnych mężczyzn w wieku 41-60 lat ma problemy zdrowotne związane z chorobami układu oddechowego i krążenia. Natomiast wśród kobiet w tej samej grupie wiekowej najczęściej występują choroby narządu ruchu.

Tabela nr 48: Liczba wydanych orzeczeń do 30.06.2012 r., wg przyczyny niepełnosprawności, wykształcenia i zatrudnienia (Osoby powyżej 16 roku życia).

Lp.	Przyczyny niepełnosprawności	wykształcenie					zatrudnienie	
		mniej niż podstawowe	podstawowe	zawodowe	średnie	wyższe	TAK	NIE
1	01-U	1	8	2	0	0	0	11
2	02-P	0	9	4	2	2	0	17
3	03-L	0	4	5	3	0	1	11
4	04-O	0	5	3	5	2	4	11
5	05-R	3	16	12	24	5	19	41
6	06-E	0	0	2	1	0	1	2
7	07-S	8	21	14	12	3	5	53
8	08-T	1	3	2	0	0	2	4
9	09-M	0	5	3	2	0	0	10
10	10-N	10	10	7	7	4	4	34
11	11-I	1	3	4	1	1	1	9
12	12-C	0	0	0	0	0	0	0
	RAZEM	24	84	58	57	17	37	203

opracowanie na podstawie danych z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

Najczęstszym powodem wydawania orzeczeń o niepełnosprawności jest dysfunkcja narządu ruchu i schorzenia układu krążenia, tak jest we wszystkich grupach osób niepełnosprawnych jeśli chodzi o wykształcenie. Wśród osób pracujących najczęściej osób niepełnosprawnych posiada orzeczenie ze względu na dysfunkcję narządu ruchu. Wśród osób niepełnosprawnych nie zatrudnionych najczęstszym powodem wydawania orzeczeń jest schorzenie układu krążenia i choroby neurologiczne także choroby psychiczne.

Pomimo danych uzyskanych z Powiatowego Zespołu nie można ustalić liczby osób niepełnosprawnych w powiecie bieszczadzkim z tego powodu, iż żadna z instytucji zajmujących się problematyką i pomocą osobom niepełnosprawnym nie prowadzi całościowego rejestru tych osób. Dane dotyczące osób niepełnosprawnych Spisu Powszechnego z 2002 r. nie wykazują takich danych na poziomie poszczególnych powiatów. Jeśli chodzi o liczbę osób niepełnosprawnych z terenu powiatu bieszczadzkiego pobierających świadczenie z ZUS to informacja taka również nie jest dostępna, ZUS nie publikuje takich statystyk. Co więcej, część osób zamieszkujących powiat bieszczadzki jest osobami niepełnosprawnymi tylko biologicznie (bez posiadania orzeczenia) i

informacja o liczbie takich osób nie jest znana. Z pomocy Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie korzysta tylko część osób posiadających orzeczenie więc także PCPR nie posiada pełnych danych o liczbie osób niepełnosprawnych. Według wstępnych wyników Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 r. w Polsce żyje 4697,5 osób niepełnosprawnych, w tym osób niepełnosprawnych prawnie jest 3131,9 są to osoby prawnie niepełnosprawne tj. posiadające aktualne orzeczenie o niepełnosprawności.

Specyfika potrzeb i oczekiwań osób niepełnosprawnych wymaga inicjowania i realizowania wielu działań, które chronią te osoby przed bezradnością, stwarzają im warunki do rozwoju oraz motywują do aktywności i zaradności urzeczywistniając zasadę wyrównywania szans i integracji tych osób ze społeczeństwem. Od 1999 r. powiat bieszczadzki realizuje zadania związane z rehabilitacją zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych, na które środki przekazywane są przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Poniższe zestawienie obrazuje środki finansowe dla powiatu na zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej przekazywane dla powiatu bieszczadzkiego.

Tabela nr 49: Środki finansowe Państwowego Funduszu Rehabilitacyjnego Osób Niepełnosprawnych przekazywane dla powiatu wg algorytmu.

Rok	Kwota przyznana
2009	711 083,00 zł
2010	646 868,00 zł
2011	658 976,00 zł

opracowanie na podstawie danych PCPR

Rehabilitacja społeczna

W rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych (tj. Dz. U. z 2010 r. Nr 214 poz.1407 z późn. zm.) niepełnosprawność oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu w szczególności powodującą niezdolność do pracy.

Polityka społeczna powinna promować aktywne działania na wszystkich szczeblach życia społecznego oraz wspierać działania na rzecz równouprawnienia osób niepełnosprawnych, powinna także przeciwdziałać ich dyskryminacji i wytwarzać mechanizmy wyrównujące szanse życiowe osób niepełnosprawnych.

Rehabilitacja społeczna, której celem jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym pełnego uczestnictwa w życiu społecznym jest realizowana poprzez:

- kształtowanie zaradności osobistej i pobudzanie aktywności osób niepełnosprawnych,

- kształtowanie umiejętności samodzielnego wypełniania ról społecznych,
- likwidację barier, w szczególności architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, w komunikowaniu się i dostępie do informacji,
- kształtowanie w społeczeństwie właściwych postaw i zachowań sprzyjających integracji z osobami niepełnosprawnymi.

Zadania te realizowane są przez PCPR w Ustrzykach Dolnych poprzez dofinansowanie:

- działalności warsztatów terapii zajęciowej,
- uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych,
- likwidacji barier w komunikowaniu się, architektonicznych i technicznych,
- sportu, kultury, rekreacji i turystyki,
- zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze.

Turnusy rehabilitacyjne są zorganizowana forma aktywnej rehabilitacji, połączona z elementami wypoczynku. Jej celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań. W ciągu ostatnich lat stosunkowo niewiele osób korzystało z tej formy rehabilitacji. Może to być spowodowane wzrostem kosztów turnusów rehabilitacyjnych. Nie wszystkie osoby niepełnosprawne stać na pokrycie różnicy pomiędzy kosztem turnus a przyznanym dofinansowaniem.

Tabela nr 50: Dofinansowanie ze środków PFRON do pobytu na turnusie rehabilitacyjnym w poszczególnych latach.

Rok	Ilość złożonych wniosków dla dorosłych osób niepełnosprawnych	Ilość złożonych wniosków dla dzieci niepełnosprawnych	Kwota przeznaczona na dofinansowanie
2009	14 osób + 2 opiekunów	0	12 148,00
2010	10 osób + 2 opiekunów	0	9 035,00
2011	12 osób + 1 opiekun	4 osoby + 3 opiekunów	16 366,00

opracowanie na podstawie danych PCPR

Barriere architektoniczne to wszelkie utrudnienia występujące w budynku i jego najbliższej okolicy, które ze względu na rozwiązania techniczne, konstrukcyjne lub warunki użytkowania uniemożliwiają lub utrudniają swobodę ruchu osobom niepełnosprawnym.

Zainteresowanie likwidacją barier architektonicznych wzrasta w każdym roku realizacji zadania, ale z uwagi na ograniczone środki finansowe pierwszeństwo w uzyskaniu dofinansowania mają osoby niepełnosprawne ze znacznym stopniem niepełnosprawności oraz dzieci i młodzież niepełnosprawna, w roku 2010 natomiast zadanie to nie było w ogóle realizowane ze względu na ograniczone środki finansowe.

Barriere w komunikowaniu się to ograniczenia uniemożliwiające lub utrudniające osobie niepełnosprawnej swobodne porozumiewanie się bądź przekazywanie informacji.

Bariery techniczne to takie bariery, które utrudniają lub uniemożliwiają osobie niepełnosprawnej funkcjonowanie społeczne. Likwidacja tej bariery powinna powodować sprawniejsze działanie tej osoby w społeczeństwie i umożliwić jej funkcjonowanie w życiu codziennym.

Bariery stanowią jeden z największych problemów, z jakimi borykają się osoby niepełnosprawne w życiu codziennym. W znaczny sposób hamują one proces rehabilitacji społecznej i zawodowej, jak również życia społecznego (dostępność do budynków, w tym użyteczności publicznej). Stan przystosowania obiektów użyteczności publicznej oraz środków komunikacji jest niezadowolający. Osoba niepełnosprawna, zwłaszcza poruszająca się na wózku inwalidzkim, nawet jeżeli zdoła opuścić mieszkanie, nie będzie w stanie poruszać się samodzielnie – wysokie krawężniki na przejściach, brak ogólnie dostępnych przystosowanych środków transportu. Większość obiektów, z których przeciętny obywatel bez trudu korzysta jest niedostosowana dla osób niepełnosprawnych, brakuje udogodnień nie tylko dla osób niepełnosprawnych ruchowo ale także dla osób niewidomych i głuchych.

Jeśli chodzi o likwidację barier ze środków PFRON dla indywidualnych osób niepełnosprawnych to realizację tego zadania przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 51: Dofinansowanie ze środków PFRON do likwidacji barier dla osób indywidualnych w poszczególnych latach.

Rok	2009	2010	2011
Bariery architektoniczne	24 217,94	22 921,51	0
Bariery techniczne	28 634,07	7 368,00	799,01
Bariery w komunikowaniu się	15 278,41	7 600,00	6 400,00

opracowanie na podstawie danych PCPR

Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze – zadanie to polega na dofinansowaniu zakupu sprzętu rehabilitacyjnego, przedmiotów ortopedycznych oraz środków pomocniczych służących rehabilitacji zawodowej w środowisku osoby niepełnosprawnej, aktywizacji społecznej i zawodowej, umożliwiających uczestnictwo osobie niepełnosprawnej w życiu społecznym. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie może dofinansować udział własny w zakupie tych środków lub zakup sprzętu rehabilitacyjnego w części określonej przepisami.

Tabela nr 52: Dofinansowanie ze środków PFRON do zakupu sprzętu ortopedycznych środków pomocniczych i innych dla osób indywidualnych w poszczególnych latach.

Rok	Kwota przeznaczona na dofinansowanie
2009	73 990,85
2010	84 493,00
2011	72 320,65

opracowanie na podstawie danych PCPR

Tabela nr 53: Dofinansowanie ze środków PFRON do zakupu sprzętu rehabilitacyjnego dla osób indywidualnych w poszczególnych latach.

Rok	Ilość złożonych wniosków	Kwota przeznaczona na dofinansowanie
2009	7	7 718,20
2010	9	8 611,91
2011	6	2 273,72

opracowanie na podstawie danych PCPR

Dla potrzeb mieszkańców powiatu bieszczadzkiego funkcjonuje wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego, znajdująca się przy SPZOZ w Ustrzykach Dolnych. Wypożyczalnia została utworzona w ramach programu „Rehabilitacja społeczna- wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego szansą ograniczania skutków niepełnosprawności w powiecie bieszczadzkim” z udziałem środków PFRON.

Dofinansowanie sportu, kultury i rekreacji – to dofinansowanie działań na rzecz osób niepełnosprawnych, podejmowanych przez organizacje pozarządowe. Imprezy te mają na celu rehabilitację społeczną, integrację oraz aktywizację osób niepełnosprawnych. Wszystkie organizacje pozarządowe działające na rzecz osób niepełnosprawnych mają swoje programy i zasady działania, a ich członkowie korzystają z określonych praw i obowiązków. Rodzaj oferowanego wsparcia to między innymi: wycieczki, spotkania integracyjne, pogadanki edukacyjne, obchody świąt i rocznic, doradztwo, pomoc psychologiczna itp. Osoby niepełnosprawne, tak jak wszyscy ludzie mają dużą potrzebę wyjścia na zewnątrz, utrzymania kontaktów ze środowiskiem oraz bycia potrzebnymi i akceptowanymi. Dlatego też, chcąc zapewnić osobom niepełnosprawnym możliwość pełnego korzystania z przysługującego im prawa do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego, konieczne jest dalsze tworzenie warunków do uczestnictwa tych osób w życiu kulturalnym, jak również w sporcie, rekreacji i turystyce.

O dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyka osób niepełnosprawnych starało się w latach 2009-2011 pięciu Wnioskodawców. Uzyskali w poszczególnych latach dofinansowania w kwocie:

2009 r.- 13 050,00 zł

2010 r. - 9 100,00 zł

2011 r. - 10 000,00 zł

W sumie z tej formy pomocy skorzystało ok. 250 osób niepełnosprawnych, głównie uczestników ŚDS w Ustrzykach Dolnych, członków Stowarzyszenia „Promyk Nadziei”, członków PZN Koło w Lesku, wraz z rodzinami. Odbyły się również imprezy masowe: Integracyjne Dni Domu Pomocy Społecznej w Moczarach oraz VI Bieszczadzki Dzień Osób Niepełnosprawnych – impreza cykliczna.

W ramach dofinansowania sprzętu rehabilitacyjnego dla osób prawnych złożono trzy wnioski w ciągu lat 2009-2011. Wydatkowano na ten cel kwotę 45 000,00 zł. Wyposażono w sprzęt rehabilitacyjny Międzyszkolną Krytą Pływalnię Delfin.

Pomimo tych wszystkich działań prowadzonych na rzecz osób niepełnosprawnych nadal zbyt mała jest liczba placówek i miejsc umożliwiających osobom niepełnosprawnym wyjście z domu oraz nabywanie lub rozwijanie potrzebnych w życiu umiejętności. Problem funkcjonowania osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym był i nadal jest tematem niepopularnym, często bywa przemilczany. Dotyczy to zarówno sfery aktywności życiowej polegającej na możliwości uczestnictwa w różnego rodzaju zajęciach związanych z terapią zajęciową, a co za tym idzie całym procesem rehabilitacyjnym i usprawnienia ruchowego, jak i też różnorodnych form poradnictwa specjalistycznego, skierowanego do osób niepełnosprawnych i ich rodzin.

Brak takiego wsparcia w odpowiedniej chwili, może prowadzić do bezradności i utrwalenia zachowań patologicznych. Dlatego też niezbędne jest udzielenie innych różnorodnych form wsparcia eliminujących poczucie wykluczenia.

Rehabilitacja zawodowa

Zadania powiatu z zakresu rehabilitacji zawodowej są realizowane przez Powiatowy Urząd Pracy w Ustrzykach Dolnych. Wszystkie osoby niepełnosprawne, bez względu na przyczyny i rodzaj niepełnosprawności mają prawo do pomocy w zakresie zatrudnienia i możliwości dostępu do zatrudnienia, równorzędnie z osobami pełnosprawnymi, zgodnie z posiadanymi kwalifikacjami.

Praca i integracja zawodowa jest jednym z najważniejszych aspektów uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym. Zapewniają one:

- samodzielność finansową,
- poczucie własnej wartości,
- społeczny kontakt z innymi osobami,

Integracja społeczna osób niepełnosprawnych przez pracę zawodową stanowi w Polsce trudne do realizacji zadanie. Wiele czynników wpływa niekorzystnie na zatrudnienie osób niepełnosprawnych, np. stosunkowo niskie kwalifikacje osób niepełnosprawnych, niechęć pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych czy ogólnie trudny rynek pracy w Polsce.

Osoby bezrobotne będące w ewidencji osób niepełnosprawnych.

Integracja społeczna osób niepełnosprawnych przez pracę stanowi w Polsce bardzo wymagające i trudne do realizacji zadanie. Osoby niepełnosprawne stanowią grupę bezrobotnych, która ze względu na istnienie różnych barier, ma spore trudności w znalezieniu pracy.

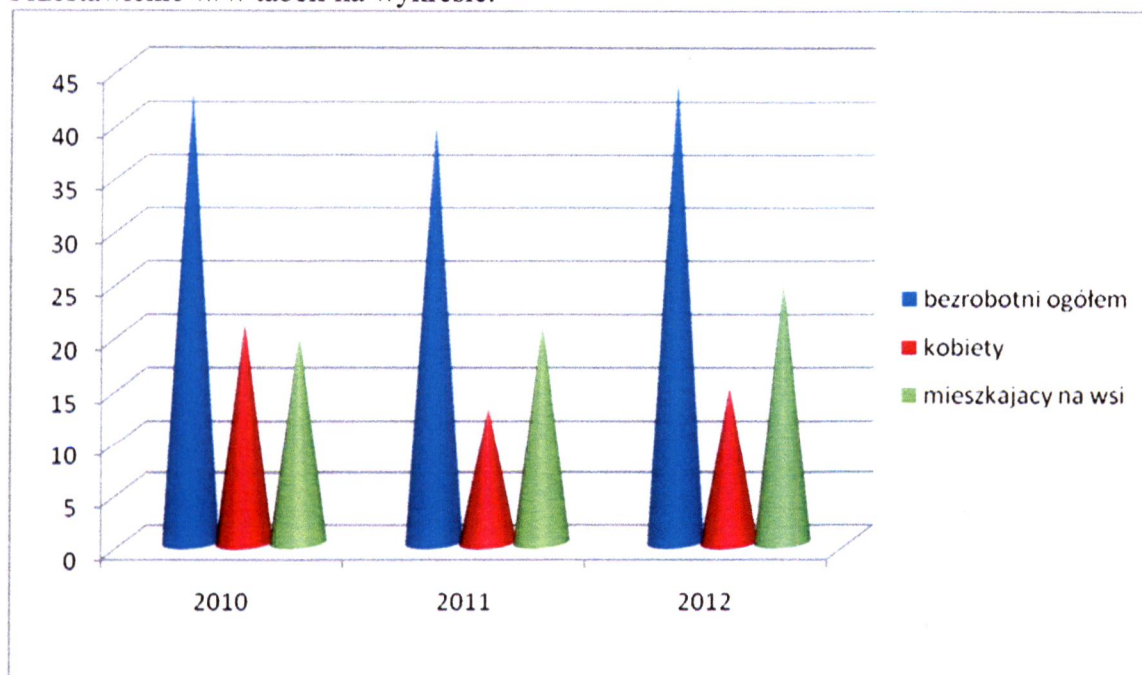
Wśród osób bezrobotnych będących w ewidencji Powiatowego Urzędu Pracy w Ustrzykach Dolnych na dzień 30.06.2012 r. grupę osób niepełnosprawnych stanowiło 2,2 % ogółu. W trudnej sytuacji znajdują się osoby niepełnosprawne mieszkające na wsi, nie związane z gospodarstwem rolnym, chociaż paradoksalnie to jednak właśnie rolnictwo daje zatrudnienie wielu osobom niepełnosprawnym, zwłaszcza starszym i słabo wykształconym.

Tabela nr 54: Liczba osób niepełnosprawnych w powiecie bieszczadzkim.

Bezrobotni z grupą niepełnosprawności	Rok 2010			Rok 2011			Do 30.06.2012		
	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety	mieszkający na wsi	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety	mieszkający na wsi	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety	mieszkający na wsi
	43	21	20	40	13	21	44	15	25

opracowanie na podstawie danych z PUP

Przestawienie w/w tabeli na wykresie.

Ważnym aspektem w podjęciu pracy przez niepełnosprawnych ma stopień niepełnosprawności. Łatwo zauważyć się iż, najwięcej osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Ustrzykach Dolnych posiada lekki stopień niepełnosprawności. Na dzień 30.06.2012 r. liczba to stanowiła 70 % ogólnej liczby niepełnosprawnych bezrobotnych.

Tabela nr 55: Liczba osób niepełnosprawnych w powiecie bieszczadzkim wg stopnia niepełnosprawności:

Bezrobotni wg stopnia niepełnosprawności	ROK 2010	ROK 2011	ROK 2012

ZNACZNY	3	1	0
UMIĘARKOWANY	11	10	13
LEKKI	29	29	31

opracowanie na podstawie danych z PUP

Celem rehabilitacji zawodowej jest ułatwienie osobie niepełnosprawnej uzyskania odpowiedniego zatrudnienia i awansu zawodowego poprzez umożliwienie jej korzystania z poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego i pośrednictwa pracy.

Realizacja tych zadań odbywa się głównie poprzez:

- finansowanie z Funduszu PFRON wydatków na instrumenty lub usługi rynku pracy określone w ustawie o promocji, w odniesieniu do osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu;
- pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe dla osób niepełnosprawnych, ich przeszkolenie oraz przekwalifikowanie,
- przyznanie środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej, albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej,
- kierowanie osób niepełnosprawnych, które wymagają specjalistycznego programu szkolenia oraz rehabilitacji leczniczej i społecznej, do specjalistycznego ośrodka szkoleniowo-rehabilitacyjnego lub innej placówki szkoleniowej,
- doradztwo organizacyjno-prawne i ekonomiczne w zakresie działalności gospodarczej lub rolniczej podejmowanej przez osoby niepełnosprawne,
- współpraca z właściwym terenowo inspektorem pracy w zakresie oceny i kontroli miejsc pracy osób niepełnosprawnych.

W ramach rehabilitacji zawodowej ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych dofinansowano w roku 2011 zwrot kosztów wyposażenia stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej w kwocie 20 000,00 zł. W ramach tego zadania utworzono stanowisko pracy dla rehabilitanta w Domu Pomocy Społecznej w Moczarach.

DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH NA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

W zakresie pomocy osobom niepełnosprawnym na terenie Powiatu Bieszczadzkiego prowadzi działalność kilka organizacji pozarządowych, tj.:

Polski Związek Niewidomych, Okręg Podkarpacki, Koło Powiatu Bieszczadzkiego i Leskiego.

To instytucja zrzeszająca osoby niewidome i słabowidzące, ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, w tym dzieci i młodzież. Celem jej działania jest rehabilitacja, integracja społeczna, ochrona interesów jej członków oraz przeciwdziałanie skutkom niepełnosprawności i dyskryminacji. W chwili obecnej jej członkami jest 35 osób zamieszkujących powiat bieszczadzki.

Bieszczadzkie Stowarzyszenie Na Rzecz Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej „Promyk Nadziei”.

Celem Stowarzyszenia jest wyrównywanie szans dzieci i młodzieży niepełnosprawnej również ofiar wypadków drogowych oraz tworzenia warunków do stymulacji ich rozwoju, a także wspieraniu ich rodzin. Cele te realizowane są poprzez organizowanie i ciągle, kompleksowe prowadzenie działań edukacyjnych i rehabilitacyjnych. Działania prowadzone są przez cały rok kalendarzowy odbywają się od poniedziałku do soboty włącznie w ramach zadania zleconego dofinansowanego przez PEFRON. Corocznie organizowane są cykliczne spotkania integracyjne tj.: „Dzień Matki”, „Dzień Dziecka”, „Gminne Dni Rodziny”, „Spotkania Andrzejkowe”, „Spotkania Oplatkowe”. W roku 2012 realizowane jest zadanie „Potrafimy wiele” obejmujące ciągłą i kompleksową rehabilitację podopiecznych poprzez różne formy wg ustalonego schematu i jest kontynuacja działań z poprzednich lat. Kontynuowane były także działania proekologiczne w ramach zadania „Ekologiczne Ferie 2012” i „W zgodzie z naturą”. Ponadto podopieczni i opiekunowie Stowarzyszenia w latach 2010-2012 byli współorganizatorami jak i też uczestniczyli w Bieszczadzkiem Dniu Osób Niepełnosprawnych. W tym okresie w ramach spotkań integracyjnych raz w miesiącu biorą udział w spotkaniach integracyjnych z kuracjuszami Sanatorium Uzdrawiskowego „Solinka” w Polańczyku gdzie organizowana jest również wystawa prac i występy teatralne przygotowane przez podopiecznych i kadrę Stowarzyszenia. W latach 2010-2012 wychowankowie Stowarzyszenia podczas rajdów i wycieczek pieszych opracowali udogodnienia na szlakach turystycznych dla osób mniej sprawnych. Projekt udogodnień na szlakach został przesłany do Dyrekcji Bieszczadzkiego Parku Narodowego i Oddziału PTTK.

Tabela nr 56: Liczba uczestników Stowarzyszenia „Promyk Nadziei” z podziałem na płeć:

2010		2011		do 30.06.2012	
dziewczynki	chłopcy	dziewczynki	chłopcy	dziewczynki	chłopcy
15	19	14	15	11	15
34		29		26	

opracowanie na podstawie danych ze Stowarzyszenia

Stowarzyszenie Wprowadzać w Świat z siedzibą w Ustrzykach Dolnych.

Statutowymi zadaniami Stowarzyszenia Wprowadzać w Świat jest zajmowanie się promowaniem wśród młodzieży postaw społecznie pożądanym a także wspieranie i uaktywnianie ich talentów i zdolności. Celem tego Stowarzyszenia jest również pomoc osobom niepełnosprawnym poprzez realizację zadań w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej, zmierzających do ogólnego rozwoju i poprawy sprawności, niezbędnych do prowadzenia przez osobę niepełnosprawną niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia. W grudniu 2005 r. Stowarzyszenie to utworzyło Warsztaty Terapii Zajęciowej z siedzibą w Ustrzykach Dolnych. Warsztaty Terapii Zajęciowej są placówką dla osób z upośledzeniem umysłowym, odchyleniami i zaburzeniami rozwojowymi, wadami i innymi schorzeniami. Celem działania Warsztatów jest rehabilitacja społeczna i zawodowa zmierzająca do ogólnego rozwoju i poprawy sprawności każdego uczestnika niezbędnej do możliwie samodzielnego i aktywnego życia w środowisku.

Fundacja Rozwoju Lokalnego INTEGRACJA w Dźwiniacz Dolnym.

W zakresie działalności Fundacji jest między innymi przeciwdziałanie zagrożeniu marginalizacją i wykluczeniu społecznemu oraz zawodowemu, w tym działanie na rzecz osób niepełnosprawnych oraz na rzecz zmniejszania bezrobocia.

Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Dźwiniacz Dolny.

W zakresie działalności Stowarzyszenia jest między innymi organizowanie pomocy i opieki dla osób starszych i niepełnosprawnych.

Stowarzyszenie Ludzie Ludziom w Ustrzykach Dolnych.

W zakresie działalności Stowarzyszenia jest między innymi prowadzenie działań na rzecz wyrównywania szans u osób niepełnosprawnych.

Ogólnopolskie Stowarzyszenie Pracowników i Sympatyków Środowiskowych Domów Samopomocy, Oddział w Ustrzykach Dolnych.

Działalność Stowarzyszenia skupia się między innymi na szerzeniu w społeczeństwie wiedzy na temat samopomocy, wsparcia społecznego i problemów osób z zaburzeniami psychicznymi.

Stowarzyszenie Rozwoju Domu Pomocy Społecznej w Moczarach.

W zakresie swej działalności posiada między innymi wspieranie i propagowanie pomocy społecznej na rzecz ogółu społeczności ze szczególnym uwzględnieniem osób niepełnosprawnych oraz potrzebujących.

4.2.4. Przemoc w rodzinie i alkoholizm.

Wiedza o zjawiskach patologii społecznej (alkoholizm, przemoc, przestępczość, narkomania itd.), wskazuje, że nie ma możliwości aby te zjawiska w pełni wyeliminować z życia społecznego. Można natomiast je ograniczyć oraz zapobiegać im przez systematyczne diagnozowanie i skuteczność metod terapeutycznych. Najczęstszym zjawiskiem patologicznym jest alkoholizm. Według najnowszej kwalifikacji zespół uzależnienia od alkoholu jest chorobą chroniczną i postępującą, która zaczyna się i rozwija bez świadomości osoby zainteresowanej, polegającą na niekontrolowanym picciu napojów alkoholowych i mogącą prowadzić do przedwczesnej śmierci. Nadużywanie alkoholu często wynika z nieumiejętności radzenia sobie z problemami, jakie niesie życie i w ostateczności prowadzi do fizycznego i psychicznego wyniszczenia jednostki. Nadmierne spożycie alkoholu wpływa negatywnie nie tylko na życie jednostki, ale także na życie całego społeczeństwa. Problemy, których przyczyną jest alkohol, przejawiają się w różnych dziedzinach życia. Najbardziej dotkliwym skutkiem dla rodziny osoby nadużywającej alkoholu jest pogorszenie się sytuacji ekonomicznej i społecznej rodziny. Obciążenie budżetu rodziny wydatkami na alkohol, związana z picciem mniejsza aktywność zawodowa, niebezpieczeństwo utraty pracy lub jej brak często zagrażają podstawom materialnym bytu rodziny. Osoby uzależnione od alkoholu lub ich rodziny z powodu trudnej sytuacji zgłaszają się do ośrodków pomocy społecznej z prośbą o udzielenie pomocy, choroba alkoholowa jest dysfunkcją, która zgodnie z art. 7 ustawy o pomocy społecznej uprawnia do skorzystania z pomocy finansowej. Alkoholizm jest chorobą, która rozwija się bardzo szybko i trwa długie lata. Tak samo pomoc osobom dotkniętym tą chorobą musi być długotrwała i obejmować nie tylko pomoc samej osobie uzależnionej, ale też członkom jej rodziny. Zwalczenie alkoholizmu przewiduje ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, która zawiera kompleksowy system działań obejmujących zarówno administrację rządową, jak i samorząd terytorialny. Ustawa powierzyła do realizacji gminom szereg zadań, z których szczególne znaczenie mają przedsięwzięcia o charakterze profilaktycznym, adresowane do młodzieży szkolnej i do dorosłych. Zgodnie z ustawą istnieją inne formy planowania, organizowania i finansowania działań związanych z rozwiązywaniem problemów alkoholowych w Polsce. Pierwsza forma to działania administracyjne szczebla centralnego i wojewódzkiego ujęte w Narodowym Programie Profilaktyki i

Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Druga forma to prowadzenie przez gminy jako zadania własnego działań związanych z profilaktyką problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu.

Wyżej wymienione rozwiązania organizacyjne, finansowe i merytoryczne umożliwiają gminom samodzielność w tworzeniu kompleksowych, zintegrowanych działań w tym zakresie również z włączeniem struktur pomocy społecznej.

Tabela nr 57: Liczba rodzin z terenu powiatu bieszczadzkiego, którym ośrodki pomocy społecznej udzielają pomocy z powodu alkoholizmu.

Lp.	Wyszczególnienie	Liczba rodzin		
		2010	2011	2012 (do 30.06.2012 r.)
1	Miasto i Gmina Ustrzyki Dolne	23	18	13
2	Gmina Czarna	19	13	7
3	Gmina Lutowska	10	9	2
	Razem	52	40	22

opracowanie na podstawie danych z OPS

Problem nadużywania alkoholu przez klientów pomocy społecznej jest bardzo skomplikowany, ponieważ obok alkoholizmu występują zaburzenia komunikacji między członkami rodziny, ubóstwo, problemy wychowawcze i zdrowotne. Alkoholizm to częsta przyczyna interwencji sądu w sprawy opiekuńczo – wychowawcze. Praca z tą grupą osób jest bardzo trudna, długotrwała i często kończąca się niepowodzeniem. W pracę z osobami uzależnionymi zaangażowane są oprócz ośrodków pomocy społecznej także Komisje ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz poradnia leczenia uzależnień, która dla mieszkańców powiatu bieszczadzkiego znajduje się w Lesku, co jest niekorzystne dla osób korzystających z jej pomocy gdyż nie każdy może lub chce dojeżdżać na leczenie do Leska. Osoby z terenu powiat bieszczadzkiego mogą korzystać z dyżurów terapeuty uzależnień który dyżuruje w Ośrodku Interwencji Kryzysowej w Ustrzykach Dolnych. Komisje rozwiązywania problemów alkoholowych prowadzą postępowanie w sprawach o zobowiązanie do leczenia odwykowego, kontrolują punkty sprzedające napoje alkoholowe, opiniują inicjatywy, programy profilaktyczne i zatwierdzają ich realizację.

Do problemów, które wymagają głębokiej diagnozy i docelowych rozwiązań instytucjonalno – terapeutycznych należy problem przemocy w rodzinie.

Przemoc w rodzinie to zamierzone i wykorzystujące przewagę sił działanie przeciw członkowi rodziny, naruszające jego prawa i dobra osobiste, powodujące cierpienie i szkody. Zjawisko przemocy w rodzinie charakteryzuje się tym że:

1. przemoc jest intencjonalna – to zamierzone działanie człowieka, mające na celu kontrolowanie i podporządkowanie ofiary,
2. siły są nierówne – w relacji jedna ze stron ma przewagę nad drugą. Ofiara jest słabsza a sprawca silniejszy,
3. przemoc narusza prawa i dobra osobiste – sprawca wykorzystuje swoją przewagę i narusza

podstawowe prawa ofiary (np. prawo do nietykalności, godności, szacunku itp.),

4. przemoc powoduje cierpienie i ból – sprawca naraża zdrowie ofiary na poważne szkody, czasem zagraża jej życiu. Doświadczenie bólu sprawia, że ofiara ma mniejszą zdolność do samoobrony.

Wyróżnia się następujące rodzaje i formy przemocy:

1. przemoc fizyczna – popychanie, odpychanie, bicie, kopanie, obezwładnianie itp.,
2. przemoc psychiczna – wyśmiewanie poglądów religii, pochodzenia, narzucania własnych poglądów, stała krytyka, kontrolowanie, ograniczanie itp.,
3. przemoc seksualna – wymuszanie pożycia seksualnego, nieakceptowanych pieszczot i praktyk seksualnych itp.,
4. przemoc ekonomiczna i zaniedbanie – odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie podjęcia pracy zarobkowej, niezaspokajanie materialnych potrzeb rodziny itp.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wskazuje zadania samorządów w zakresie udzielania pomocy rodzinom uwikłanym w przemoc domową. Na samorządzie powiatowym spoczywa zadanie udzielania specjalistycznej pomocy ofiarom przemocy – w tym prowadzenie Ośrodka Interwencji Kryzysowej oraz realizacja programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy domowej.

Dla potrzeb mieszkańców powiatu bieszczadzkiego funkcjonuje od 2006 r. Ośrodek Interwencji Kryzysowej, przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Ustrzykach Dolnych. Specjalistyczne poradnictwo oferowane przez OIK prowadzone jest przez następujących specjalistów: pedagoga, psychologa, pracownika socjalnego, prawnika, terapeuty uzależnień. OIK dysponuje również hostelami mieszczącymi się w budynku DPS w Moczarach. Również pracownicy Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie udzielają porad zwłaszcza prawnych, psychologicznych i rodzinnych, udzielają informacji na temat przysługujących praw, uprawnień, pomagają w załatwianiu różnego rodzaju spraw w zakresie interwencji kryzysowej osobom zgłaszającym się do PCPR. Celem funkcjonowania OIK jest udzielanie osobom i rodzinom, będącym w sytuacji kryzysowej, poradnictwa specjalistycznego a także w sytuacjach uzasadnionych schronienia. Część hostelowa OIK składa się z dwóch pokoiów, kompletnie umeblowanych i wyposażonych, kuchni, łazienki, jadalni. OIK w ramach pomocy rodzinie ściśle współpracuje z instytucjami zajmującymi się pomocą społeczną na terenie powiatu bieszczadzkiego.

W 2011 r. powołano zarządzeniem Burmistrza Ustrzyk Dolnych z dnia 10 marca 2011 r. Zespół Interdyscyplinarny, w skład którego wchodzi przedstawiciele: PCPR, oświaty, PCK, Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, ŚDS, Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Komendy Powiatowej Policji, kurator sądowy Sądu w Lesku. W roku 2011 uchwałą Rady Powiatu bieszczadzkiego nr VIII/54/11 z dnia 22.06.2012 r. uchwalono „Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Powiecie Bieszczadzkim na lata 2011-2015”.

Tabela nr 58: Liczba osób korzystających z pomocy OIK w latach 2009-2011.

	2009	2010	2011	razem
Liczba osób korzystających ze specjalistycznego poradnictwa w OIK	150	148	88	386

opracowanie na podstawie danych z OIK

Tabela nr 59: Liczba osób korzystających z hostelu OIK.

	2009	2010	2011
Liczba osób dorosłych korzystających	3	5	1
Liczba dzieci korzystających	6	7	2
Razem	9	12	3

opracowanie na podstawie danych z OIK

Na podstawie danych z Ośrodka Interwencji Kryzysowej do najczęściej występujących problemów, z którymi ma do czynienia Ośrodek należy zaliczyć:

- kryzys w rodzinie – przemoc w rodzinie,
- kryzysy psychiatryczne – próby samobójcze, problemy osobowościowe,
- kryzysy psychospołeczne – kłopoty finansowe, bezrobocie, bezradność, samotność, trudności mieszkaniowe,
- kryzysy sytuacyjne – żałoba, zdarzenia losowe.

Różnorodność problemów z jakimi spotykają się pracownicy OIK generuje potrzebę współdziałania OIK z innymi specjalistycznymi placówkami, jak np. poradnia psychologiczno – pedagogiczna, sąd, policja, szpitale, ośrodki zdrowia i ośrodki pomocy społecznej.

4.3. Piecza zastępcza.

Według ogólnie przyjętej klasyfikacji, rodzina to mała grupa społeczna szczególnego rodzaju, charakteryzująca się silnymi więzami emocjonalnymi i formalnymi istniejącymi pomiędzy jej członkami. Opiera się ona na dwóch rodzajach więzi: małżeństwie i pokrewieństwie. Mówimy o niej również, jak o grupie pierwotnej, ponieważ należymy do niej od momentu narodzin aż do śmierci, bez względu na to czy tego chcemy czy nie. Rodzina jest także grupą formalną mającą określoną prawnie strukturę, cele i normy w ramach, których funkcjonuje społeczeństwo.

W świetle zasad przyjętych przez kodeks rodzinny i opiekuńczy – najważniejszym środowiskiem wychowawczym dla dziecka jest rodzina. Prawidłowo funkcjonująca rodzina kształtuje osobowość dziecka, zaspokaja jego podstawowe potrzeby: miłości, bezpieczeństwa, przynależności. To rodzina uczy dawania, zrozumienia i tolerancji, otwartości na innych ludzi

potrzebujących wsparcia, kreuje pożądane postawy społeczne. Prawidłowo funkcjonująca rodzina zmniejsza do minimum występowanie trudności wychowawczych. Najważniejszą jednak funkcję kontrolną w zakresie wykonywania władzy rodzicielskiej sprawuje państwo, działając poprzez swoje organy, a głównie przez sąd opiekuńczy. Gdy istnieją jakiegokolwiek wątpliwości, co do prawidłowości wykonywania władzy rodzicielskiej, sąd na podstawie zebranego materiału dowodowego bada i ocenia czy dobro dziecka zostało naruszone lub czy jest zagrożone. Efektem tego może być zarządzenie umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo – wychowawczej.

Najczęstszymi przyczynami interwencji sądu są: niewydolność wychowawcza rodziców, zaniechanie obowiązku sprawowania pieczy nad dzieckiem, nadużywanie alkoholu przez jedno lub oboje rodziców, nieporadność, brak środków utrzymania, brak odpowiednich warunków mieszkaniowych i inne. Efektem nienależytego wykonywania władzy rodzicielskiej jest najczęściej absencja szkolna, związane z nią dodatkowe kłopoty szkolne dziecka, między innymi powtarzanie klasy, zły stan sanitarny i zdrowotny mieszkań, brud, brak nawyków higienicznych, pasożyty, choroby, brak szczepień. Towarzyszy temu często zaburzony rozwój emocjonalny i brak poczucia bezpieczeństwa. Wszędzie tam, gdzie niewydolne są rodziny pojawia się szereg zagrożeń dla żyjących w niej dzieci. Opisane w niniejszej strategii problemy społeczne w sposób bezpośredni wpływają na jakość funkcjonowania rodzin w lokalnym społeczeństwie. Zgodnie z danymi uzyskanymi z tutejszych Ośrodków Pomocy Społecznej niewydolność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych to jedna z kilku przyczyn pomocy kierowanej do klientów. Zgodnie ze sprawozdaniami MPiPS za pierwsze półrocze 2012 r. udostępnionymi przez Ośrodki z trzech gmin, z pomocy społecznej korzystało 1883 osoby w tym 117 osobom przyznano pomoc ze względu na niewydolność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (co stanowi 6,21% ogółu korzystających).

System pieczy zastępczej stanowi zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców. Jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej są jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego wykonujące zadania w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, placówki wsparcia dziennego, organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalne placówki opiekuńczo- terapeutyczne, interwencyjne ośrodki preadopcyjne, ośrodki adopcyjne oraz podmioty, którym zlecono realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Zadania w tym zakresie powinny być realizowane we współpracy ze środowiskiem lokalnym, sądami, policją, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi a także kościołami i związkami wyznaniowymi i organizacjami społecznymi.

Z dniem 1 stycznia 2012 roku weszła w życie ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

Obecnie funkcjonują następujące formy pieczy zastępczej:

Rodzinna piecza zastępcza

I. rodzina zastępcza:

1. spokrewniona – małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, będąca wstępnymi lub rodzeństwem dziecka
2. niezawodowa - małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, niebędąca wstępnymi lub rodzeństwem dziecka
3. zawodowa :
  - a) pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego,

b) specjalistyczna.

II. rodzinny dom dziecka.

Rodzinna piecza zastępcza jest formą tymczasowej opieki nad dzieckiem. W sytuacji, kiedy dziecko nie może wychowywać się w swojej rodzinie biologicznej, najlepszym wyjściem jest zapewnienie mu opieki rodzinnej w rodzinie zastępczej: spokrewnionej, niezawodowej, zawodowej lub w rodzinnym domu dziecka.

Dziecko może pozostać w rodzinie zastępczej do osiągnięcia pełnoletniości, a w przypadku podjęcia dalszego kształcenia – nie dłużej niż do 25 r. ż, ale również, w wyniku zmiany sytuacji prawnej (przywrócenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej), może ustać potrzeba sprawowania dalszej pieczy zastępczej. Kandydaci na rodziny zastępcze, podejmując decyzję o utworzeniu rodziny zastępczej, muszą posiadać świadomość czasowości opieki nad dzieckiem, brać pod uwagę i akceptować możliwość powrotu dziecka do rodziny biologicznej lub umieszczenia go w rodzinie adopcyjnej.

Jeśli rodzice biologiczni nie mogą wypełniać wobec swego dziecka funkcji opiekuńczo-wychowawczych, oznacza to, że zostali trwale lub czasowo pozbawieni władzy rodzicielskiej albo władza ta została im ograniczona lub zawieszona.

Instytucjonalna piecza zastępcza:

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu interwencyjnego, socjalizacyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego oraz w regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych w okresie 4 lat od dnia wejścia jej w życie, tj. od dnia 1 stycznia 2012 r., mogą być umieszczane dzieci powyżej 7. roku życia (przebywać w tych placówkach będą mogły w okresie od dnia 1 stycznia 2015 r. do dnia 31 grudnia 2019r.). Po upływie tego okresu w placówkach będą mogły przebywać jedynie dzieci powyżej 10 roku życia. Umieszczanie dzieci poniżej tego wieku będzie możliwe tylko w wyjątkowych sytuacjach, szczególnie gdy przemawiać za tym będzie stan ich zdrowia lub dotyczyć to będzie rodzeństwa. W związku z powyższym zasadny jest rozwój rodzinnej pieczy zastępczej, która będzie mogła być sprawowana wobec młodszych dzieci w przypadku niemożności zapewnienia im opieki i wychowania przez rodziców.

Odrębny dział systemu pieczy zastępczej stanowią osoby usamodzielniane.

Jednym z największych problemów osób usamodzielnianych, opuszczających pieczę zastępczą, jest trudność w pozyskaniu we własnym zakresie mieszkania i tym samym stworzenia sobie odpowiednich warunków mieszkaniowych. Ponadto osoby te cechują się często biernością, niechęcią do zmian w swoim życiu, niejednokrotnie zbyt niską motywacją do zdobywania wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych. Okoliczności te w istotny sposób utrudniają realizację programów usamodzielniania. Dlatego celowe jest podejmowanie działań wspierających proces usamodzielniania, aby mógł on przebiegać w szerszym zakresie i w bardziej efektywny sposób, umożliwiając młodym osobom rozpoczęcie samodzielnego życia.

Na terenie Powiatu Bieszczadzkiego według stanu na dzień 31.12.2012 r. funkcjonowało 27 rodzin zastępczych, w których umieszczonych było 41 dzieci. Liczba rodzin zastępczych spokrewnionych wynosiła 16 (gdzie umieszczonych było 18 dzieci), niezawodowych 9 (gdzie umieszczonych było 18 dzieci) oraz 2 zawodowe (gdzie umieszczonych było 5 dzieci).

Dla porównania wspomnieć należy, iż liczba rodzin zastępczych w roku 2011 wynosiła 29 a liczba dzieci w nich umieszczonych 24.

Liczbę rodzin zastępczych funkcjonujących na terenie Powiatu w rozbiciu na poszczególne gminy

przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 60: Liczba rodzin zastępczych i umieszczonych dzieci wg stanu na 31.12.2012 r. w Powiecie Bieszczadzkim.

Gmina	Liczba rodzin zastępczych	Liczba umieszczonych dzieci
1. Ustrzyki Dolne	22	33
w tym: miasto	10	16
w tym: wieś	12	17
2. Czarna	2	5
3. Lutowiska	3	3
RAZEM (poz. 1,2,3)	27	41

opracowanie na podstawie danych PCPR

Dzieci pochodzące z terenu Powiatu Bieszczadzkiego umieszczane są również w rodzinach zastępczych na terenie innych powiatów. Na koniec roku 2012 w innych powiatach umieszczonych było 18 dzieci, liczba ta nie zmieniła się na przestrzeni ostatnich 2 lat.

Powiat Bieszczadzki nie posiada w swych strukturach placówek opiekuńczo – wychowawczych, wobec czego dzieci pozbawione opieki i wychowania rodziców z terenu naszego powiatu umieszczane były na terenie innych powiatów. W roku 2011 w placówkach opiekuńczo – wychowawczych przebywało 9 dzieci. W chwili obecnej przebywa 6 dzieci. Za wszystkie dzieci, które objęte są wsparciem pieczy zastępczej finansowo odpowiada powiat, z którego pochodzą a więc wydatki te ujęte są w budżecie Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Ustrzykach Dolnych.

Oprócz szeregu działań podejmowanych w zakresie wspierania pieczy zastępczej podstawowym działaniem jest zapewnienie świadczeń pieniężnych na: częściowe pokrycie kosztów utrzymania dzieci w rodzinie zastępczej lub placówce opieki – wychowawczej, świadczenie na kontynuowanie nauki dla wychowanków pieczy zastępczej, ich usamodzielnienie i zagospodarowanie oraz szereg innych świadczeń, tak zwanych fakultatywnych wynikających z indywidualnych potrzeb danej rodziny zastępczej oraz wpisanych w ustawę (tj. dofinansowanie do wypoczynku dziecka poza miejscem zamieszkania, wydatki związane z potrzebami przyjmowanego dziecka, wydatki związane z wystąpieniem zdarzeń losowych mających wpływ na jakość sprawowanej opieki).

Poniższa tabela szczegółowo przedstawia wydatki związane z pieczą zastępczą.

Tabela nr 61: Analiza wydatków na świadczenia dla rodzin zastępczych i wychowanków opuszczających pieczę zastępczą w roku 2011 i 2012.

Lp.	Wykaz świadczonych usług	2011	2012
1.	Pomoc dla pełnoletnich wychowanków opuszczających rodziny zastępcze i placówki	76 904,00	94 202,89

	opiekuńczo wychowawcze		
2	Pomoc na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dziecka w rodzinie zastępczej na terenie Powiatu Bieszczadzkiego wraz z wynagrodzeniem dla rodzin zawodowych	376 698,20	454 450,53
3	Pomoc na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dziecka w rodzinie zastępczej na terenie innych powiatów wraz z wynagrodzeniem dla rodzin zawodowych	172 425, 93	249 992,07
4	Koszt utrzymania dzieci w placówkach opiekuńczo - wychowawczych	243 225,58	229 914,78
5	Szkolenia rodzin zastępczych i specjalistyczne poradnictwo	15 000,00	17 000,00

opracowanie na podstawie danych PCPR

Dotacja uzyskana na podstawie porozumień na utrzymanie dzieci z innych powiatów w rodzinach zastępczych na terenie Powiatu Bieszczadzkiego to w roku 2012 kwota wysokości 247 107,44 co stanowi 23,63 % całości wydatków na pieczę zastępczą. Analizując budżet lat poprzednich zauważyć należy, iż wydatki na cel wsparcia i wychowania dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej zwiększyły się w roku 2012 o 18,24 % w stosunku do roku 2011, przy niewielkim wzroście liczby dzieci umieszczonych w pieczy. Powyższa analiza pozwala stwierdzić, iż jakość wykonywanych zadań, które na powiaty nakłada ustawa, wymaga zwiększonego nakładu środków finansowych. Zwiększa się liczba zawodowych rodzin zastępczych, wypracowywane są alternatywne formy wsparcia.

Powyższe zagadnienia i problemy opisano szczegółowo w Powiatowym Programie Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Bieszczadzkim na lata 2012-2014. Ustawa z 2011 roku wprowadziła szereg zmian w systemie pieczy zastępczej nakładając jednocześnie na jednostki samorządu nowe wyzwania i obowiązki w tym zakresie. Powyższe zestawienia celowo odnoszą się do przełomu roku 2011 i 2012 aby zobrazować, w jaki sposób odbiło się to na zapotrzebowanie finansowym w kontekście omawianego zagadnienia. W Programie wskazano na konieczność podjęcia działań profilaktycznych, wspomagających i wspierających rodzinę biologiczną dziecka, rozwijających i wspierających rodzinną pieczę zastępczą oraz usamodzielniających się wychowanków. Nadrzędnym zamysłem programu jest zapewnienie każdemu dziecku z naszego powiatu, pozbawionemu opieki rodziców, odpowiedniego środowiska wychowawczego i społecznego do prawidłowego rozwoju i funkcjonowania, co w sposób bezpośredni kompatybilne jest z przedstawionymi w niniejszej Strategii problemami społecznymi.

5. Analiza SWOT.

Analiza SWOT jest jedną z podstawowych metod stosowanych w planowaniu strategicznym. Polega ona na analizie z jednej strony zasobów, a z drugiej wpływów otoczenia. Porównywanie mocnych i słabych stron ma na celu szukanie potencjalnej przewagi strategicznej. Pozwoli to na wyznaczenie celów realnych, których realizacja będzie wykonalna i przyczyni się do sukcesu strategii.

Poniższe tabele przedstawiają analizę SWOT w obszarach działań dotyczących wyodrębnionych wyżej grup społecznych.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • funkcjonowanie PCPR • dobrze funkcjonująca sieć gminnych ośrodków pomocy społecznej • profesjonalna kadra pomocy społecznej • rozwinięta sieć instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych: DPS, ŚDS, WTZ • zwiększająca się akceptacja w stosunku do osób niepełnosprawnych • dobra współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych • systematyczna likwidacja barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych u indywidualnych wnioskodawców • funkcjonowanie SOSW • funkcjonowanie OIK • rozwinięte powiatowe specjalistyczne poradnictwo • rozwój zawodowych form zastępczego rodzicielstwa	<ul style="list-style-type: none"> • niedofinansowanie instytucji realizujących zadania pomocy społecznej • niedostateczna opieka systemowa nad osobami ludźmi starymi i niepełnosprawnymi • brak placówek wsparcia dziennego dla dzieci, młodzieży, osób, starszych osób niepełnosprawnych • wolne tempo likwidacji barier architektonicznych w miejscach publicznych • brak ofert edukacyjnej dla osób niepełnosprawnych • słabo rozwinięta sieć wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi • trudności w dostępie do informacji dotyczących liczby osób niepełnosprawnych • utrudniony dostęp do lekarzy specjalistów i diagnostyki specjalistycznej • brak leczenia psychiatrycznego na terenie powiatu bieszczadzkiego

<ul style="list-style-type: none"> • udzielanie pomocy rodzinom zastępczym • rozwinięta podstawowa opieka zdrowotna w każdej gminie • dobre zaplecze edukacyjne (rozwinięta sieć szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego) • organizacja szkół ponadgimnazjalnych umożliwiająca wprowadzanie nowych kierunków kształcenia • współpraca jednostek samorządu ze Starostwem Powiatowym w zakresie opieki społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • brak placówek opiekuńczo-wychowawczych • rozpad rodzin spowodowany migracją zarobkową, długotrwałym bezrobociem oraz patologiami • brak organizacji pozarządowych działających na rzecz dzieci i młodzieży z rodzin niewydolnych wychowawczo • wysoka stopa bezrobocia • ubogi rynek pracy • brak rozwiązań systemowych w zakresie zwalczania bezrobocia • niska aktywność bezrobotnych osób niepełnosprawnych poszukujących pracy • postępująca patologia życia społecznego • wzrastająca liczba osób ubogich • brak mieszkań socjalnych • niska świadomość edukacyjna wśród rodzin objętych pomocą społeczną • mała aktywność organizacji pozarządowych w obszarze pomocy społecznej • odległość od dużych miast (trudności komunikacyjne)
---	--

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • silny i w miarę posiadanych kompetencji działający samorząd • edukacja społeczeństwa zakresie kształtowania pozytywnych postaw zakresie zdrowego stylu życia • system wsparcia funkcjonujący na terenie powiatu bieszczadzkiego: OIK, mieszkanie chronione • opieka zdrowotna skierowana na leczenie i profilaktykę • rozwinięta sieć placówek pomocy społecznej • ścisła współpraca z ośrodkami pomocy społecznej w gminach w realizacji zadań pomocy społecznej • wykwalifikowana kadra systemu pomocy społecznej • stałe szkolenia, doskonalenie zawodowe kadry pomocy społecznej • polityka zatrudnienia osób niepełnosprawnych w oparciu o środki PFRON • rozwój bazy turystycznej i agroturystyki • rozwój stosunków partnerskich z zagranicą • współpraca między jednostkami samorządowymi i organizacjami pozarządowymi • możliwości korzystania z pomocowych funduszy europejskich • realizacja powiatowych programów 	<ul style="list-style-type: none"> • starzenie się społeczeństwa • wysoki poziom bezrobocia • brak środków na budownictwo społeczne • rosnąca stopa bezrobocia i ubożenie społeczeństwa powodujące wzrost liczby osób ubiegających się o pomoc finansową i rzeczową • zagrożenie wzrostem liczby osób uzależnionych • zarobkowa emigracja ludności • niedofinansowanie nauki, oświaty, kultury, służby zdrowia i pomocy społecznej • bariery ograniczające podejmowanie pracy: wiek, słaba oferta zatrudnienia dla absolwentów szkół • postępująca degradacja wartości rodziny • zagrożenia demograficzne związane z małym przyrostem naturalnym i starzeniem się społeczeństwa • ograniczona liczba miejsc pracy dla niepełnosprawnych • zmniejszanie się środków finansowych z PFRON • niski wskaźnik urodzeń mający negatywny wpływ na funkcjonowanie szkół • starzenie się społeczeństwa co powoduje konieczność rozszerzania infrastruktury o placówki opieki stacjonarnej, usługi opiekuńcze i specjalistyczne

	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost przestępczości
--	---

6. Cele operacyjne i strategiczne.

WIZJA

Pomoc społeczna spójnym i efektywnym elementem polityki społecznej powiatu bieszczadzkiego

MISJA

Kształtowanie i promowanie potencjału społeczności lokalnej w celu tworzenia i sprawnego realizowania inicjatyw służących profilaktyce i rozwiązywaniu problemów społecznych

CEL GENERALNY

Ograniczenie skali i skutków problemów społecznych w powiecie bieszczadzkim poprzez profilaktykę oraz budowanie sprawnego systemu wsparcia dla osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym

Zadania służące realizacji powyższego celu generalnego ukierunkowane są przede wszystkim na rozszerzenie i pogłębienie form pracy socjalnej, współpracę z różnymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi zajmującymi się pomocą społeczną na terenie powiatu bieszczadzkiego oraz instytucjami działającymi w szerszym obszarze polityki społecznej, takimi jak: oświata, służba zdrowia, sądownictwo.

CELE

Obszary i cele rozwoju pomocy społecznej w powiecie bieszczadzkim
Na podstawie przedstawionej diagnozy społecznej zostały określone główne obszary działań, w których przyjęto cele strategiczne.

CELE

Obszary i cele rozwoju pomocy społecznej w powiecie bieszczadzkim
Na podstawie przedstawionej diagnozy społecznej zostały określone główne obszary działań, w których przyjęto cele strategiczne.

OBSZAR I. Instytucjonalna i rodzinna opieka nad dzieckiem.**Cel strategiczny 1: Wielofunkcyjny system rodzin zastępczych.**

	Cele szczegółowe:	Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań	Termin realizacji
1	Zapewnienie dzieciom i młodzieży opieki i wychowania poza rodziną ze szczególnym uwzględnieniem rodzinnej opieki zastępczej	Samorządy gminne Samorząd powiatowy PCPR Szkoły Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Ośrodki Pomocy Społecznej inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
2	Organizowanie różnych dziennych form wsparcia i opieki nad dzieckiem i rodziną w środowisku naturalnym (kluby, ogniska wychowawcze, świetlice środowiskowe, specjalistyczne dzienne placówki i inne)	Samorządy gminne Samorząd powiatowy PCPR Szkoły Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Ośrodki Pomocy Społecznej inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
3	Wspieranie rodzin dysfunkcyjnych we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do prawidłowego funkcjonowania poprzez wprowadzenie nowych metod pracy z rodziną w tym Konferencję Grupy Rodzinnej, asystenta rodzinnego, mediacje rodzinne i inne	Samorządy gminne Ośrodki Pomocy Społecznej Samorząd powiatowy PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019

4	Prowadzenie poradnictwa specjalistycznego, w szczególności prawnego, psychologicznego i rodzinnego oraz terapii rodzinnej	samorząd powiatowy Samorządy gminne PCPR OIK Ośrodki Pomocy Społecznej inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
5	Współpraca instytucji pomocowych szczebla powiatu i gmin na rzecz wzmocnienia rodzin biologicznych w celu jak najszybszego powrotu dzieci z zastępczych form opieki do domu oraz w zakresie podejmowania wczesnej interwencji	Samorząd powiatowy Samorządy gminne PCPR Ośrodki Pomocy Społecznej Szkoły Sąd Rodzinny inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
6	Prowadzenie szkoleń dla rodzin zastępczych	Samorząd powiatowy PCPR	Działania ciągłe 2013-2019
7	Wspieranie funkcjonujących rodzin zastępczych poprzez organizowania cyklicznych szkoleń	Samorząd powiatowy PCPR	Działania ciągłe 2013-2019
8	Wspieranie rodzin zastępczych w pełnieniu funkcji wychowawczej i opiekuńczej oraz w rozwiązywaniu problemów pedagogicznych z dziećmi	Samorząd powiatowy samorządy gminne PCPR Ośrodki Pomocy Społecznej Sąd Rodzinny	Działania ciągłe 2013-2019
9	Cykliczna organizacja Dnia Rodzicielstwa Zastępczego	Samorząd powiatowy PCPR	Działania ciągłe 2013-2019
OBSZAR II. Niepełnosprawność			
Cel strategiczny 1: Pomoc osobom niepełnosprawnym w poprawie jakości życia, w rozwijaniu świadomości społecznej oraz w rozwiązywaniu występujących problemów.			
Cele szczegółowe:			Termin realizacji
1	Organizowanie cyklicznej imprezy dla osób niepełnosprawnych pn. „Bieszczadzki Dzień Osób Niepełnosprawnych”	Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019

2	Promowanie informacji o możliwości dofinansowania ze środków PFRON sportu, kultury, turystyki i rekreacji dla osób niepełnosprawnych	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
3	Wspomaganie kampanii informacyjnych dotyczących osób niepełnosprawnych	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
4	Opracowanie oraz organizacja szkoleń i warsztatów dla osób niepełnosprawnych, członków rodzin, przedstawicieli organizacji pozarządowych, opiekunów i wolontariuszy zaangażowanych w proces rehabilitacji	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
5	Aktywizacja środowiska lokalnego na rzecz pomocy osobom niepełnosprawnym	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
6	Uruchomienie punktu konsultacyjno – informacyjnego dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
7	Opracowanie, publikacja i rozpowszechnianie pakietu informacyjnego nt: - adresów instytucji świadczących pomoc osobom niepełnosprawnym na terenie powiatu; - możliwości i sposobów otrzymania pomocy; - praw osób niepełnosprawnych i możliwości ich egzekwowania; - istniejących i działających grup wsparcia;	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019

	<ul style="list-style-type: none"> - służb pośrednictwa pracy, - organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych. 			
8	Wczesna interwencja i podjęcie działań w celu zapobiegania sytuacjom kryzysowym związanym z nagłym pojawieniem się niepełnosprawności	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019	
9	Rozpowszechnienie informacji o możliwościach uzyskania dofinansowania ze środków PFRON uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019	
10	Aktywizacja organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych.	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019	
Cel strategiczny 2 Likwidacja barier funkcjonalnych w środowisku zamieszkania osób niepełnosprawnych				
	Cele szczegółowe:	Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań	Termin realizacji	
1	Egzekwowanie, na etapie projektowania i realizacji, dostępności dla osób niepełnosprawnych nowobudowanych i modernizowanych obiektów w powiecie	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019	
2	Obniżenie krawężników, naprawa chodników oraz dostosowanie przejść dla niepełnosprawnych pieszych i poruszających się na wózkach inwalidzkich, założenie poręczy przy schodach	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019	
3	Wytyczenie przed budynkiem starostwa, urzędów, i innych budynków użyteczności publicznej miejsc parkingowych dla niepełnosprawnych interesantów	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR	Działania ciągłe 2013-2019	

4	Likwidacja barier architektonicznych (budowa podjazdów, poszerzenie drzwi wejściowych, przystosowanie toalet, założenie poręczy) w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych	inne instytucje i organizacje pozarządowe Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
5	Likwidacja barier transportowych - zakup pojazdów dostosowanych do przewozu osób niepełnosprawnych dla jednostek organizacyjnych samorządu oraz organizacji pozarządowych	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
6	Propagowanie informacji nt możliwości uzyskania dofinansowania ze środków PFRON: - do sprzętu rehabilitacyjnego, przedmiotów ortopedycznych, środków pomocniczych i leczniczych środków technicznych; - na likwidację barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
7	Egzekwowanie, na etapie projektowania i realizacji, dostępności dla osób niepełnosprawnych nowobudowanych i modernizowanych obiektów w powiecie	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
Cel strategiczny 3: Aktywizacja zawodowa, zatrudnianie i przeciwdziałanie skutkom bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych.			
Cele szczegółowe:		Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań	Termin realizacji
1	Organizowanie szkoleń w celu przygotowania osób niepełnosprawnych do podjęcia pracy lub rozpoczęcia działalności gospodarczej.	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PUP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019

2	Stworzenie możliwości przekwalifikowania zawodowego osób niepełnosprawnych z uwzględnieniem potrzeb lokalnego rynku pracy	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PUP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
3	Wspieranie stażu osób niepełnosprawnych	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PUP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
4	Doskonalenie i uaktywnienie przepływu aktualnych informacji dotyczących aktywizacji osób niepełnosprawnych	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PUP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
5	Opracowanie, publikacja i rozpowszechnianie pakietu informacyjnego dla pracodawców w celu zatrudnienia osób niepełnosprawnych	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PUP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
6	Propagowanie informacji nt. możliwości przystosowania tworzonych lub istniejących stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych.	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PUP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
7	Prowadzenie ewidencji osób niepełnosprawnych	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PUP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019

8	Utworzenie punktu konsultacyjnego dla osób niepełnosprawnych umożliwiającego pomoc w pozyskaniu pracy i podnoszeniu swoich kwalifikacji zawodowych	<p>Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PUP inne instytucje i organizacje pozarządowe</p>	Działania ciągłe 2013-2019
Cel strategiczny 4: Edukacja osób niepełnosprawnych.			
Cele szczegółowe:			
1	Tworzenie zintegrowanych klas w przedszkolach, szkołach podstawowych i gimnazjalnych w powiecie	<p><i>Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań</i></p> <p>Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe</p>	<i>Termin realizacji</i> Działania ciągłe 2013-2019
2	Zapewnienie opieki psychologicznej – pedagogicznej wszystkim dzieciom niepełnosprawnym od momentu stwierdzenia niepełnosprawności a rodzicom tych dzieci doradztwa w sprawach opiekuńczo – wychowawczych	<p>Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe</p>	Działania ciągłe 2013-2019
3	Organizowanie szkoleń dla kadry pedagogicznej mającej kontakt z dzieckiem niepełnosprawnym	<p>Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe</p>	Działania ciągłe 2013-2019
4	Popularyzowanie wśród kadry pedagogicznej problematyki niepełnosprawności.	<p>Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe</p>	Działania ciągłe 2013-2019
5	Popularyzowanie wśród pełnosprawnych uczniów problematyki niepełnosprawnych rówieśników	<p>Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe</p>	Działania ciągłe 2013-2019
6	Organizowanie spotkań dla rodziców posiadających niepełnosprawne	<p>Samorządy gminne Samorząd powiatowy</p>	Działania ciągłe 2013-2019

	dzieci w celu wymiany doświadczeń	Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	
OBSZAR III. Wykluczenie społeczne			
Cel strategiczny 1: Aktywizacja mieszkańców podlegających lub zagrożonych wykluczeniem społecznym			
	Cele szczegółowe:	Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań	Termin realizacji
1	Przeciwdziałanie bezrobociu i działania na rzecz wzrostu zatrudnienia	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PUP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
2	Wspieranie organizacji pozarządowych w organizowaniu różnych przedsięwzięć adresowanych do osób zagrożonych lub wykluczonych społecznie	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
3	Pomoc w integracji ze środowiskiem określonym grupom społecznym (pełnoletni wychowankowie instytucjonalnych i rodzinnych form opieki zastępczej, cudzoziemcy)	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
4	Wspieranie tworzenia instrumentów aktywizacji zawodowej i społecznej (np. centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, spółdzielnie socjalne, zakłady aktywności zawodowej i inne).	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PUP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
OBSZAR IV. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie			
Cel strategiczny 1: Upowszechnianie informacji na temat zjawiska przemocy w rodzinie			
	Cele szczegółowe:	Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań	Termin realizacji
1	opracowanie i wydanie informatora zawierającego podstawową wiedzę o zjawisku przemocy w rodzinie; informacje prawne oraz miejsca, w których zainteresowani mogą uzyskać pomoc	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej	Działania ciągłe 2013-2019

	(nazwa, adres, telefon, obszar działań);	PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	
2	opracowanie i wydanie ulotek, broszur na temat zjawiska przemocy;	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
3	artykuły w prasie lokalnej informujące o podejmowanych działaniach w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w powiecie bieszczadzkim,	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
4	stworzenie i systematyczne aktualizowanie podstrony internetowej z odpowiednimi linkami i odsyłaczami, mającej na celu informowanie o możliwościach pomocy, wsparcia i zwiększenie dostępności do uzyskania informacji przez osoby potrzebujące.	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
Cel strategiczny 2 : Promowanie metod wychowawczych bez użycia przemocy połączone ze zwiększeniem świadomości wśród dzieci i młodzieży na temat zjawiska przemocy			
	Cele szczegółowe:	Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań	Termin realizacji
1	pogadanki, warsztaty, spotkania prowadzone w szkołach i poradni psychologiczno pedagogicznej,	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PPP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
2	zajęcia edukacyjno – informacyjne prowadzone w szkołach dla nauczycieli wczesnego nauczania, pedagogów, rodziców wraz z programami psychoedukacyjnymi dla dzieci;	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PPP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
3	opracowanie, wydanie i dystrybucja plakatu kierowanego do dzieci i młodzieży ze szkół powiatowych zawierającego treści edukacyjne o zjawisku przemocy domowej oraz informację o miejscach uzyskania pomocy;	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR	Działania ciągłe 2013-2019

		PPP inne instytucje i organizacje pozarządowe	
Cel strategiczny 3 : Zwiększenie umiejętności pracowników służb społecznych i instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie oraz ochroną jej ofiar.			
	Cele szczegółowe:	Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań	Termin realizacji
1	szkolenia dot. zjawiska przemocy domowej dla policjantów ze służb patrolowych, dzielnicowych, psychologów, pedagogów szkolnych, nauczycieli, pielęgniarzy środowiskowych i innych,	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PPP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
2	cykliczne spotkania służb dotyczące zasad wzajemnej współpracy w działaniach interwencji kryzysowej	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PPP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
3	wypracowanie zasad współpracy w ramach zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PPP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
Cel strategiczny 4 : Rozwijanie działalności Ośrodka Interwencji Kryzysowej jako miejsca schronienia dla ofiar przemocy.			
	Cele szczegółowe:	Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań	Termin realizacji
1	Poszerzenie OIK o kolejne miejsca hostelowe	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
2	Poszerzenie pomocy świadczonej przez specjalistów o kolejne godziny i wykwalifikowaną kadrę oraz pomoc terapeutyczną	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR	Działania ciągłe 2013-2019

3	Stworzenie grupy wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie	inne instytucje i organizacje pozarządowe Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
4	Współpraca i bieżąca wymiana doświadczeń ramach działalności zespołów interdyscyplinarnych lub grup roboczych utworzonych w poszczególnych gminach powiatu bieżącego powoływanych do realizacji zadań dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie.	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PPP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
Cel strategiczny 5: Zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.			
Cele szczegółowe:			
1	Opracowanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie	Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań Samorząd powiatowy PCPR	Termin realizacji Działania ciągłe 2013-2019
OBSZAR V. Promocja zdrowia psychicznego i zapobieganie zaburzeniom psychicznym.			
Cel strategiczny 1: Zapobieganie zaburzeniom psychicznym.			
Cele szczegółowe:			
1	Opracowanie i realizacja programów zapobiegania przemocy w rodzinie, w szkole i w środowisku lokalnym	Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań PCPR	Termin realizacji Działania ciągłe 2013-2019
Cel strategiczny 2: Zwiększenie integracji społecznej osób z zaburzeniami psychicznymi.			
Cele szczegółowe:			
1	Przygotowanie i realizacja programów informacyjno - edukacyjnych sprzyjających postawom zrozumienia i akceptacji oraz przeciwdziałających dyskryminacji wobec osób z zaburzeniami psychicznymi	Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań PCPR	Termin realizacji Działania ciągłe 2013-2019
Cel strategiczny 3: Organizacja systemu poradnictwa i pomocy w stanach kryzysu psychicznego.			

	<i>Cele szczegółowe:</i>	<i>Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań</i>	<i>Termin realizacji</i>
1	Tworzenie ośrodków pomocy kryzysowej oferujących poradnictwo i pomoc w stanach kryzysu zagrażającego zdrowiu psychicznemu	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PPP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
2	Objęcie osób w stanach kryzysu psychicznego wsparciem psychologicznym	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PPP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
Cel strategiczny 4: Zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym.			
	<i>Cele szczegółowe:</i>	<i>Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań</i>	<i>Termin realizacji</i>
1	Opracowanie programu zwiększenia dostępności i zmniejszenia nierówności w dostępie do różnych form środowiskowej psychiatrycznej opieki zdrowotnej, w tym zwłaszcza form niezbędnych do tworzenia centrów zdrowia psychicznego: - leczenia ambulatoryjnego, - leczenia w zespołach środowiskowych, - leczenia w oddziałach dziennych, - leczenia w oddziałach psychiatrycznych w szpitalach ogólnych, dla dzieci, młodzieży i dorosłych	Samorządy gminne Samorząd powiatowy SP ZOZ	Działania ciągłe 2013-2019
2	realizacja programu zwiększenia dostępności i zmniejszenia nierówności w dostępie do różnych form psychiatrycznej opieki zdrowotnej w powiecie	Samorządy gminne Samorząd powiatowy SP ZOZ PPP	Działania ciągłe 2013-2019
Cel strategiczny 5: U powszechnienie zróżnicowanych form pomocy i oparcia społecznego.			

	<i>Cele szczegółowe:</i>	<i>Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań</i>	<i>Termin realizacji</i>
1	Realizacja programu poszerzenia, różnicowania i unowocześniania pomocy i oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR PPP inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
2	Zapewnienie ciągłości wsparcia finansowego projektom pozarządowym realizującym takie formy oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi, które wymagają działania ciągłego	Samorządy gminne Samorząd powiatowy	Działania ciągłe 2013-2019
3	Zwiększenie udziału zagadnień pomocy osobom z zaburzeniami psychicznymi w działalności powiatowych centrów pomocy rodzinie	PCPR	Działania ciągłe 2013-2019
Cel strategiczny 6: Aktywizacja zawodowa osób z zaburzeniami psychicznymi.			
	<i>Cele szczegółowe:</i>	<i>Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań</i>	<i>Termin realizacji</i>
1	Opracowanie programu rozwoju różnicowanych form wspieranego zatrudnienia i przedsiębiorczości społecznej dostosowanych do potrzeb osób z zaburzeniami psychicznymi	Samorządy gminne Samorząd powiatowy PUP	Działania ciągłe 2013-2019
2	Realizacja programu rozwoju różnicowanych form wspieranego zatrudnienia i przedsiębiorczości społecznej dostosowanych do potrzeb osób z zaburzeniami psychicznymi	Samorządy gminne Samorząd powiatowy PUP	Działania ciągłe 2013-2019
3	Zwiększenie dostępności rehabilitacji zawodowej, organizacja poradnictwa zawodowego i szkoleń zawodowych dla osób z zaburzeniami psychicznymi	Samorządy gminne Samorząd powiatowy PUP	Działania ciągłe 2013-2019
4	Przygotowanie i prowadzenie kampanii szkoleniowo-informacyjnej adresowanej do pracodawców promującej zatrudnianie osób z zaburzeniami psychicznymi	Samorządy gminne Samorząd powiatowy PUP	Działania ciągłe 2013-2019

5	Zwiększenie udziału zagadnień zatrudnienia osób z zaburzeniami psychicznymi w działalności powiatowych urzędów pracy	Samorządy gminne Samorząd powiatowy PUP	Działania ciągłe 2013-2019
Cel strategiczny 7: Skoordynowanie różnych form opieki i pomocy.			
1	Cele szczegółowe: Powołanie zespołu koordynującego realizację Programu z zadaniami: - opracowania regionalnego programu ochrony zdrowia psychicznego, potrzeby ludności powiatu w zakresie zdrowia psychicznego i opieki psychiatrycznej oraz dostosowanie do nich skoordynowanej działalności różnych form pomocy i oparcia społecznego oraz aktywizacji zawodowej, - realizacji, koordynowania i monitorowania Programu	Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań Samorząd powiatowy	Termin realizacji Działania ciągłe 2013-2019
2	opracowanie programu ochrony zdrowia psychicznego realizacja, koordynowanie i monitorowanie lokalnego programu ochrony zdrowia psychicznego	Samorząd powiatowy	Działania ciągłe 2013-2019
3	przygotowanie aktualizowanego corocznie przewodnika informującego o dostępnych formach opieki zdrowotnej i pomocy społecznej i aktywizacji zawodowej dla osób z zaburzeniami psychicznymi	Samorząd powiatowy	Działania ciągłe 2013-2019
OBSZAR VI. Osoby starsze.			
Cel strategiczny 1: Wspieranie działań na rzecz poprawy warunków rozwoju społecznego dla osób starszych i rozwój integracji międzypokoleniowej.			
1	Cele szczegółowe: Tworzenie sieci wsparcia dla osób starszych: inicjowanie tworzenia gminnych klubów seniora i dziennych domów pobytu dla osób starszych, rodzinnych domów pomocy.	Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Termin realizacji Działania ciągłe 2013-2019

2	Inicjowanie rozwoju usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania obejmujących pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych oraz zapewnienie kontaktu z otoczeniem.	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
3	Rozwój poradnictwa społecznego dla osób starszych – zwłaszcza prawnego i psychologicznego, tworzenie punktów informacyjnych.	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
4	Zapewnienie specjalistycznych usług medycznych w celu zwiększenia ich dostępności dla osób starszych.	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR SP ZOZ inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
5	Poprawa jakości życia osób starszych – rozwój grup samopomocowych, grup wsparcia, promowanie aktywnych form spędzania wolnego czasu, poszerzenie oferty kulturalno- rekreacyjnej dla osób starszych.	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
OBSZAR VII. Współpraca instytucjonalna.			
Cel strategiczny 1: Dobrze poinformowane i sprawnie działające instytucje wspierające politykę społeczną.			
Cele szczegółowe:			
1	stworzenie banku danych o organizacjach pozarządowych działających w obszarze pomocy społecznej	Źródła finansowania i partnerzy realizacji zadań Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Termin realizacji Działania ciągłe 2013-2019
2	aktywizacja organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy społecznej	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
3	opracowywanie i wdrażanie projektów współfinansowanych z PO	inne instytucje i organizacje pozarządowe Samorządy gminne	Działania ciągłe

	KL związanych z podnoszeniem jakości życia mieszkańców powiatu bieszczadzkiego	Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	2013-2019
4	wykorzystanie aktywności społecznej młodzieży poprzez zintensyfikowanie działań na rzecz rozwoju wolontariatu w powiecie	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
5	inicjowanie lokalnych kampanii informacyjno -edukacyjnych na rzecz rozwiązywania problemów społecznych	Samorządy gminne Samorząd powiatowy Ośrodki Pomocy Społecznej PCPR inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
6	Inicjowanie i organizowanie spotkań z przedstawicielami instytucji samorządów z przedstawicielami organizacji pozarządowych	Samorząd powiatowy Samorządy gminne PCPR Ośrodki Pomocy Społecznej inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019
7	Wspieranie organizacji pozarządowych w pozyskiwaniu środków z funduszy pomocowych (wspieranie organizacyjne, doradztwo)	Samorząd powiatowy Samorządy gminne PCPR Ośrodki Pomocy Społecznej inne instytucje i organizacje pozarządowe	Działania ciągłe 2013-2019

7. Zakończenie.

Cele strategiczne oraz operacyjne niniejszej strategii sformułowane zostały w oparciu o analizę systemu pomocy społecznej, edukacji, ochrony zdrowia oraz sytuacji na lokalnym rynku pracy. W ujęciu strategicznym pomoc społeczna powiatu bieszczadzkiego nie koncentruje się wyłącznie na udzielaniu wsparcia materialnego osobom potrzebującym. W ramach wypracowanej strategii przyjmuje się nowoczesne podejście do sfery, jaką jest problematyka społeczna nastawiona na:

- wzmocnienie postaw aktywnych,
- wdrożenie modelu pomocy zintegrowanej,
- ściśle powiązanie działań różnych instytucji i organizacji pozarządowych w wypracowaniu lokalnego systemu reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Celem strategii jest przedstawienie bilansu korzystnych i niekorzystnych cech społecznych, oraz na ich podstawie identyfikacja barier społecznych oraz opracowanie dokumentu, dzięki któremu możliwe będzie sprawne i racjonalne organizowanie działań, zmierzających do rozwiązania problemów społecznych w powiecie, między innymi poprzez wprowadzanie programów służących realizacji zadań pomocy społecznej.

Podstawą niniejszej strategii jest maksymalne wykorzystanie istniejących zasobów i potencjału. Mieszkańcy powiatu – odbiorcy i adresaci strategii mają możliwość znalezienia się w strefie pozbawionej zagrożeń. Dla bezpieczeństwa socjalnego wymagane jest stworzenie takiego systemu zaspokajania potrzeb społecznych, który szybko reaguje na zmiany i adaptuje się do stale zmieniających się warunków społecznych.

Opracowana strategia to dokument bazowy przy konstruowaniu programów operacyjnych i projektów określających sposób oraz metody realizacji zamierzonych przedsięwzięć. Poprzez realizację tego typu programów będzie można osiągnąć wyznaczone cele strategiczne i operacyjne.

Koordynatorem i głównym realizatorem „Strategii rozwiązywania problemów społecznych w powiecie bieszczadzkim na lata 2013-2019” jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Ustrzykach Dolnych (art.112 ust.9 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej).

W celu realizacji poszczególnych celów operacyjnych Centrum będzie współpracowało z następującymi podmiotami:

- Samorządem powiatowym,
- Samorządami gminnymi,
- Ośrodkami Pomocy Społecznej,
- Organizacjami pozarządowymi działającymi w obszarze pomocy społecznej oraz niepełnosprawności,
- Powiatową Społeczną Radą ds. Osób Niepełnosprawnych,
- Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- Sądem Rodzinnym,

- Kuratorami społecznymi i zawodowymi,
- Policją,
- Szkołami,
- Placówkami opiekuńczo-wychowawczymi,
- Gminnymi Komisjami Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- rodzinami zastępczymi,
- Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w Ustrzykach Dolnych,
- Powiatowym Urzędem Pracy w Ustrzykach Dolnych,
- Domem Pomocy Społecznej w Moczarach,
- Warsztatami Terapii Zajęciowej w Ustrzykach Dolnych
- Mediami,
- Wolontariuszami

Lista partnerów współpracujących jako partnerzy lokalni nie jest listą zamkniętą.

WICEPRZEWODNICZĄCY
RADY
Wiesław Szebnicki